ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5. Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են խոշորանիշ տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՋԵՒ
ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 2 ՌՈՒԲ.
Բաժանորդագրվել կարելի է խմբագրութիւնում 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները հասցէն փոխելու վերաբերմամբ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել I երեսի վրա խոշորանիշ տողատեղին (պետիտ) —20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и К°, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая 38, Պարիզում՝ Площадь Биржи 8
1913 Թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կլինեն բաժանորդավճար 10 րուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետևեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ»:
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Նախշուն, Գրիգոր, Արտաշէս, Գէորգ, Սաթենիկ, Արամ, Լևոն, Վարսենիկ, Հայկ, Անահիտ և Աշխէն ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՆԵՐԸ վշտահար սրտով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, առաջինը՝ իր անմոռանալի ամուսնու, միւսները՝ քաղցրիկ և անփոխարինելի հօր, իսկ վերջինը սիրելի սկեսրայրի՝

Մկրտիչ Յարութիւնեան
ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ ամսիս 11-ին: Ամբիծքն այսօր, երեկոյեան ժամը 6-ին: Մարմնի յուղարկաւորութիւնը կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, իր բնակարանից (Гончарная 60) դէպի ս. Կարապետի եկեղեցին: Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը:
1049. 1—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի, նոյեմբերի 18-ին
ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ
կը ներկայացնէ երկրորդ անգամ Թիֆլիսի բեմի վրա
ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

ՉԱՐ ՈԳԻ

Դրամա 4 արարուածով:
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒՄ ԵՆ.—տ. տ. Աշխէն, Արմէնեան-Դուրեան, Արուսեակ, Գուլազեան, Լիսիցեան, Սեւումեան, Ցասմիկ, պ. պ. Ալլահվերդեան, Բերոյեան, Զարիֆեան, Մանուէլեան, Ցարութիւնեան և ուրիշներ:
Սկիզբը երեկոյեան ճիշդ ժամը 8-ին:
Ռեժիսսեօր՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ
ԱԶԴ.—Երկուշաբթի, նոյեմբերի 25-ին կը ներկայացվի՝ Նեմիրովիչ-Դանչենկոյի «ԿԵԱՆՔԻ ԱՐԺԷՔԸ»:
1046 2—1

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՈՒԿՑԻՈՆ

Կովկասեան Գեղարուեստը Խրախուսող Ընկերութեան անդամների աշխատութիւնների, որ նշանակված է նոյեմբերի 17-ին, առաւ. ժամը 11-ին, Ընկերութեան դահլիճում—Գրիբօէդովսկայա, № 24. Դահլիճը բաց է լինելու ամսիս 14-ից՝ ժամը 10 5-ը:
ՄՈՒՏՔԸ ՁՐԻ Է:
(շ. կ.) առ. 1028. 3—2

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԱԾ
„ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ"
Ընկերաբանական ամսաթերթը
նուիրուած
Ողբացեալ մեծ հայրենասէր
ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ
ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
(հանգուցեալի մեծադիր պատկերով միասին)
Արտատպուած է՝
Ողբացեալի վերջին յօդուածը «ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՒՄ» խորագրով:
Կը գրեն՝ Տիգրան Քէլէքեան, Օննիկ Զիֆթէ-Սարաֆ, Միհրան Ցովհաննէսեան, Արշակ Ալպօյաճեան, Քէչեան, Արմենակ Հայկունի, Գավուքճեան և ուրիշներ:
Հասցէն՝—Boîte Postale Ottomane №167, Constantinople.
(օ.մ.) առ. 1044. 5—1

ԵՐԳՈՒՍԵԱԼ-ՀԱՒԱՏԱՐՄԱՏԱՐ
ԱՐՇԱԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
ՏԵՂԱՓՈԽՎԵՑ
ԲԱԳՈՒԻՑ ԹԻՖԼԻՍ
Լերմօնտօվսկայա 4.
(օ. մ.) առ. 5—3

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Վերադառնալով արտասահմանից վերսկսում է ներքին հիւանդութիւնների ընդունելութիւնը. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԵՎՄՕՏՕՐԱԿՍՈՎ: Թոքերի և սրտի քննութիւնը լուսաւորված ՌԵՆՏԳԵՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ: Ամեն օր՝ 9—1 ժամ ցեր. և 5—7 ժ. երեկոյեան. ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ ԱՌ. Ժ. 9—10 ԶՐԻ: Бебутовская 23. тел. 7—92.
(ա.օ.) առ. 977. 100—14

Այսօր, նոյեմբերի 16-ին
ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆՈՒՄ
Ցօգուտ «Նուէր Մանուկներին» Հրատարակչական Ընկերութեան Հայոց Դրամատիկական խումբը կը ներկայացնէ
ՍԱՏԱՆԻ ՃՈՒՏ
Կոմէդիա 3 արար. հեղ. Կուստ Կրաաց և Արտուր Հօֆմանի, թարգմ. Վ. Վալադեանի:
Սկիզբը երեկ. ժամը $8^1/_2$-ին:
Տեղերի գները 3 ր. —1 ր., կանգնած 50 կ.:
առ. 1048. 1—1

Առաջնակարգ ցիրկ
ԵՂԲ.
ԵՍԻԿՕՎՍԿԻՆԵՐԻ

Այսօր, շաբաթ, նոյեմբ. 16-ին, տեղի կունենայ ցիրկային խոշոր ներկայացում բաղկացած երեք բաժանմունքներից, մասնակցութեամբ առաջնակարգ արտիստների: Այսօր կըմբշամարտեն — Վախտուրովը՝ Ծաբատէլի հետ, վճռական—Մայսուրաձէն՝ Փակսօնադի հետ, վճռական — Սէլինիկը՝ Զալէվսկիի հետ, Իվան Կայինը՝ Չէմբէր Ցիպսի հետ:
Վաղը, կիրակի, երկու ներկայացում: Ցերեկվայ ներկայացումը 5 կ.-ից սկսած: Երեկոյեան ըմբշամարտ:
Ներկայացման սկիզբը ժամը 8-ին, ըմբշամարտի սկիզբը ժամը $9^1/_2$-ին, իսկ ներկայացման աւարտը ժամը 11-ին:
առ. 1045. 1—1

ԳԱՒԱՌ ԳՆԱՑԷՔ

Գնացէք գաւառ:

Ահա մի կոչ, որ տասնեակ տարիներից ի վեր հայ առաջադէմ մամուլը ուղղում է հայ երիտասարդութեան, հայ ինտելիգենցիային և սակայն կամ մնում է «ձայն բարբառոյ յանապատի» և կամ իրագործվում է շատ դանդաղօրէն, կրիայի քայլերով:

Գաւառը, գիւղը զուրկ է ինտելիգենտ գործիչներից:

Բժիշկներ, փաստաբաններ, տեխնիկներ, ինժեներներ, մի խօսքով կրթեալ ինտելիգենցիան համախմբված են միայն քաղաքներում, այն էլ գլխաւոր քաղաքներում և գլխաւորապէս Թիֆլիսում, Բագւում:

Մեր գաւառական և գիւղական ազգային ծխական դպրոցների համար պակասում են զգալի կերպով ուսուցիչներ:

Ոչ ոք չէ ուզում այլ ևս գնալ գաւառ և այդտեղ գործել:

Չէ գնում պատենտաւոր, համալսարանական երիտասարդութիւնը, չէ գնում և միջնակարգ կրթութիւն ստացած երիտասարդութիւնը: Նոյն իսկ մեր թեմական դպրոցների սաները, աւարտելով իրանց ուսումը, կամ ձգտում են գնալ մայրաքաղաքները բարձր ուսումն ստանալու, այն էլ ազգային և հասարակական հաշւով, կամ մնում են քաղաքներում և խուսափում աւաններից, գիւղերից:

Ամենքն էլ, իբրև արդարացուցիչ միջոց, առաջ են բերում այն հանգամանքը, թէ գաւառում, գիւղում մթնոլորտը հեղձուցիչ է, անտանելի է ինտելիգենտ մարդու համար:

Նախկին իդէալական ժողովրդասիրութիւնը, որ ստիպում էր մեր լաւագոյն գրական, մանկավարժական ոյժերին և 60-ական թւականների ոգով ու աւանդութիւններով անված ինտելիգենտ ոյժերին՝ գաւառ գնալ, այսօր անհետացել է, չքացել է:

Մնում է ուրեմն ժողովրդասիրութիւնը դնել գործնական հողի վրա, կապել նրան այնպիսի պայմանների հետ, որոնք ստիպեն ինտելիգենտ երիտասարդ ոյժերին գնալ գաւառ, գիւղ և այդտեղ գործել թէ իր անձնական օգտի, շահի և թէ ժողովրդի օգտի, շահի համար:

Այդ գործնական միջոցն է, ինչպէս առաջարկում է մեր աշխատակից Մուրադեանը, գնալ գաւառ, ձեռք բերել հող և հիմնել կուլտուրական փոքրիկ գաղութներ, պարապել գիւղատնտեսութեամբ և դրանով գործել թէ սեփական օգտի և թէ ժողովրդի օգտի համար, որովհետև բազմաթիւ ինտելիգենտ ոյժերի ներկայութիւնը գաւառում և գիւղում առաջ կը բերի նաև ժողովրդասիրական մի հոսանք, քանի որ այդ ինտելիգենտ ոյժերի մէջ, անշուշտ, կը գտնվեն և այնպիսիք, որոնք կունենան հասարակական ջիղ և իրանց ժամանակի մի մասն էլ կը նուիրեն հասարակական և ժողովրդական շահերին ու հարցերին:

Եթէ ներկայումս, մեր սօցիալական կեանքի պայմանների շնորհիւ, իդէալական ժողովրդասիրութիւնը անհնարին է դարձել, թող գոնէ գործնական ոգին, անձնական շահի նկատումը կապվի հանրային շահի հետ և ինտելիգենտ երիտասարդութիւնը գնայ գործելու գաւառում, թէ իր և թէ ժողովրդի օգտին:

Գնացէք գաւառ, գնացէք գիւղ, պինդ կանգնեցէք հողի վրա և հողի մէջ որոնեցէք ձեր անձնական բարեկեցութիւնը, ու դրանով նպաստեցէք նաև ժողովրդի բարեկեցութեան:

Հ. Առաքելեան

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԷԿԶԱՐԽԸ

Այսօր Թիֆլիս է ժամանում Վրաստանի նոր էկզարխ սրբազան Ալէքսէյ:

Արևելքի քրիստոնէական ամենահին եկեղեցիներից մինը, քոյր հայկական եկեղեցու, իվերիական եկեղեցին այսօր ողջունում է իր նոր հովուապետին:

Ողջունում ենք և մենք, մաղթելով որ իվերիական եկեղեցին իր նոր պետի հովուապետութեան օրով կարողանայ լինել վրաց և օրթօդօքս ժողովրդի համար հոգևոր-բարոյական այն աղբիւրը, որ նա եղել է երկար դարերի ընթացքում, որ նա լինի աղբիւր խաղաղութեան, սիրոյ և կենդանի հաւատի, որպիսին պէտք է լինի ամեն մի քրիստոնէական եկեղեցի:

Նոր էկզարխը, որքան կարելի է դատել լրագրական տեղեկութիւններից, գալիս է մեզ մօտ հաշտութեան ձիթենու ճիւղը ձեռքին՝ խաղաղութիւն և սէր սերմանելու իր հօտի մէջ:

Սրբազան Ալէքսէյի առաջ բեղմնաւոր գործունէութեան մեծ ասպարէզ կայ յօգուտ իր հօտի՝ վրաց ժողովրդի հոգևոր-բարոյական վերածնութեան:

Հ. Ա.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

14 նոյեմբերի

Լիվադիա.—Պաշտօնական: Մայր կայսրուհու ծննդեան օրը պալատական եկեղեցում մատուցվեց պատարագ, որից յետոյ եղաւ նախաճաշ ներկայութեամբ Նորին Մեծութիւնների և Օգոստափառ Արքայազնի և Դուստրների:

—

Պետերբուրգ.—Մայր Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնայի ծննդեան օրը մայրաքաղաքը զարդարված է դրօշակներով: Բոլոր եկեղեցիներում, կառավարական հիմնարկութիւններում, զօրամասերում, բարեգործական հաստատութիւններում կատարվեցին հանդիսաւոր պատարագներ:

—

Վիէննա.—«Վին» լրագիրը, պատգամաւորների պալատում, երէկ, արդարադատութեան մինիստրի արտասանած ճառի առիթով, մատնանշում է, որ Հիւսիս-Արևելեան Գալիցիայում ռուսասէր պրօպագանդան աւելի ուժեղ է ու աւելի վտանգաւոր, քան Ունգարիայում. «Այն հանգամանքը, որ այդ շարժումը Գալիցիայից մուտք է գործել նաև Ունգարիա, վկայում է այդ պրօպագանդայի լայն կազմակերպութիւնը: Շարժումը կարող է ցաւալի հետևանքներ ունենալ ռուսաւստրիական պատերազմի դէպքում»: Լրագիրը խորհուրդ է տալիս խիստ հետևել ագիտացիային և նիւթապէս օգնել ազգայնականութեան աղքատ ու ազէտ խաւերին:

Աւստրիական պատգամաւորութեան արտաքին գործերի մասնաժողովը ընդունեց առանց փոփոխութեան արտաքին գործերի մինիստրութեան բիւջէն: Քուէարկութիւնից առաջ սօց.-դեմօկրատ Էլենբօհէնը քննադատեց Բերխտօլդի քաղաքականութիւնը և ասաց, որ Ալբանիա ստեղծելը մեծ վտանգ է սպառնում աւստրո-իտալական յարաբերութիւնների համար:

Ֆրանց-Յովսէփ կայսրը ընդունեց բուլգարական արքայ Ֆէրդինանդին: Միապետների տեսակցութիւնը տևեց 40 րոպէ և սրտագին էր:

Ֆէրդինանդը մեկնում է Սօֆիա:

Մամուլը շարունակում է քննել բալկանեան գաղտնի պայմանագրերի հարցը՝ անուանելով նրանց սպառնալիք եւրոպական խաղաղութեան: «Նէյէս-Վինէր-Ժուրնալը» հրատարակված պայմանագրերը անուանում է դաւաճանութիւն մի միապետի կողմից, որ դրանից յետոյ համարձակվեց գալ Վիէննա և ի չարը գործ դնել աւստրիական կայսրի ասպետական ոգին:

—

Բուդապեշտ.—Պատգամաւորների պալատում մամուլի օրէնքի քննութեան ժամանակ արդարադատութեան մինիստրը յայտնեց, որ օպպօզիցիան շուտով նոր փաստեր կիմանայ բալկանեան նախկին դէպքերի մասին, և մատնանշեց, որ Հիւսիսային Ունգարիայի մի քանի կօմիտէտների կողմից անհամ տարիներ շարունակ մղվում է ագիտացիա տեղական ռուսների մէջ. ռուսասէր ագիտացիայի ազդեցութեան տակ մի քանի համայնքներում մօտ 500 մարդ ընդունել են ուղղափառութիւն և անմիջապէս աչքները ուղղել էին մեծ պետութեանը, սպասելով որ նա ներս կը խուժէ Աւստրո-Ունգարիայի սահմանները և կազատէ ռուսներին այսպէս կոչված ունգարական բռնակալ լծից: Ցաւուկ բրօշիւրներով կոչ էր անվում սրբազան Ցարին գալ և ազատել ռուսներին:

—

Հռոմ.—Նոր պարլամենտը հանդէսով բացվեց գահական ճառով: Ճառը ողջունելով ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը, որ առաջին անգամն է ընտրված ընդհանուր ընտրողական իրաւունքի հիմունքով, հաւատ է արտայայտում, որ Իտալիան, թևակոխելով նոր 50-ամեակը, հաւատով կընթանայ առաջադիմութեան ուղիով:

Ընդհանուր ընտրողական իրաւունքի բարենորոգման իրականացման համար անհրաժեշտ է այնպիսի օրէնսդրութիւն, որպիսին ապահովէ ազգաբնակութեան աւելի բարձր անհատական ու մօրալ մակարդակը, նաև ժողովրդի կեանքի աւելի բարձր տնտեսական պայմաններ ու երկրի արտադրիչ ոյժերի զարգացումն: Անհրաժեշտ է կատարելագործել սօցիալական օրէնսդրութիւնը յօգուտ բանւորների, զարգացնել աշխատանքի քաղաքականութիւնը, հոգալ գիւղատնտեսական բարելաւման մասին, զարգացնել արդիւնաբերութիւնը, առևտրական նաւագնացութիւնը, ժողովրդական կրթութիւնը առ հասարակ: Ապա անհրաժեշտ է բարենորոգել քաղաքացիական կօդէկսը:

Եկեղեցու և պետութեան յարաբերութեան առիթով գահական ճառը յայտնում է, որ չը նայած ամենալայն կրօնական ազատութեան, որ սահմանված կայ Իտալիայի օրէնքներով, պետութիւնը թոյլ չի տայ եկեղեցուն միջամտել իր գործունէութեան մէջ, որովհետև պետութիւնը չէ կարող թոյլ տալ որևէ սահմանափակումն իր գերիշխանութեան:

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ Իտալիան, լինելով համերաշխ իր դաշնակիցների հետ և գերազանց յարաբերութեան մէջ բոլոր միացած մեծ պետութիւնների հետ, իրական աջակցութիւն ցոյց տուեց վերացնելու Բալկաններում ամենածանր միջադէպերը: Թագաւորը կամենում է խաղաղութիւն և բարեկեցութիւն բալկանեան ժողովուրդներին: Մեծ պետութիւնների դաշնակցութիւնների ու համաձայնութիւնների խմբակցելը ինքնին հաւասարակշռում է ոյժերը և մեծագոյն գրաւական է խաղաղութեան: Իտալիան իր կողմից պէտք է պահպանէ այդ հաւասարակշռութիւնը, պահելով իր ցամաքային ու ծովային զինեալ ոյժերը պատշաճ բարձրութեան վրա: Մեծ պրօբլեմների այդօրինակ լուծումը պահանջում է խոշոր ֆինանսներ: Միջերկրական ծովի այն կողմը նուաճումներ անելուն Իտալիային կոչ է անում քաղաքակրթութեան գործը:

Գահական ճառը յաճախ ընդհատվում էր բուռն ծափահարութեամբ: Պատգամաւորները ցնծագին ովացիա արին թագաւորին:

Պարլամենտ գնալիս թագաւորական ընտանիքը ցնծագին ողջունվում էր ժողովրդից:

—

Կ. Պոլիս.—Երիտասարդ թիւրքերը վերսկսեցին քսէնօֆօբիայի պրօպագանդան: Թիւրք լրագիրները համակրում են այդ շարժմանը, իբրև բողոք արտասահմանեան հեգէմօնիայի դէմ Թիւրքիայում:

—

Կ. Պոլիս.—«Թանին» լրագիրը այն կարծիքն է յայտնում, թէ Թիւրքիան չի ընդունի եւրոպական վերահսկողութիւնը Անատօլիայում բարենորոգումները գործադրելու վրա, ուստի եթէ Եւրոպան համաձայնութեան է եկել, ուրեմն նա պէտք է դիմէ Թիւրքիայի դէմ ճնշումն գործադրելու միջոցներին:

—

Սօֆիա.—Պաշտօնական: «Լիւօ-դէ-Բուլգարին» կտրուկ կերպով հերքում է օտարերկրեայ մամուլի այն տեղեկութիւնները, թէ իբր ներկայումս ներքին ճգնաժամ է տիրում Բուլգարիայում՝ և թէ Ֆէրդինանդ արքան մտադիր է հրաժարվել գահից:

Բուլգարական հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդում է, որ այն լուրերը, թէ իբր Ֆէրդինանդ թագաւորը յանձնել է գեներալ Սավովին գրաւոր հրաման՝ յարձակում գործել յոյն և սերբ զօրքերի վրա և որ այդ առիթով Սավովին սպառնում է զինուորական դատարան գեներալիսիմուսին չանսալուն համար, միանգամայն յերիւրանք է:

—

Աթէնք.—Երկարատև վիճաբանութիւններից յետոյ, որոնց մասնակցեցին բոլոր կուսակցութիւնների պարագլուխները, ընդունվեց հաշտութեան պայմանագրի բնագիրը:

—

Բեռլին.—Ստոյգ աղբիւրից տեղեկացնում են, որ մօտիկ ապագայում

մեծ պետութիւնները պաշտօնապէս կը համաձայնեն պրինց Վինտի թեկնածութեանը ալբանական գահի համար։ Գերմանիան յանձն է առնում տեղեկացնել այդ մասին պրինցին, որ գտնվում է ներկայումս Գերմանիայում։

—

Բէլգրադ.—Սերբիայի և Ռումինիայի միջև հեռագրական ու պօստային ուղղակի հաղորդակցութիւն հաստատելու մասին պայմանագիր կապելու առիթով բանակցութիւնները աւարտված են։

—

Պարիզ.—Պատգամաւորների պալատը ձեռնարկեց փոխառութեան օրինագծի քննութեան։ Ժօրէսը, առաջարկելով յետաձգել օրինագծի քննութիւնը, մատնանշեց, թէ անհրաժեշտ է սահմանափակել պատերազմական գործողութիւնների դաշտը Մարօկկօյում, աստիճանաբար կրճատել զինւորական ծառայութեան ժամանակամիջոցը։ Հաւտօրը, քննադատելով քաղաքական ու ֆինանսական րէժիմը, առաջարկում է յետաձգել օրինագծի քննութիւնը մինչև այն ժամանակ, երբ կառավարութիւնը կը տայ համապատասխան երաշխիքներ։ Մինիստր-նախագահ Բարտուն բողոքեց յետաձգելու դէմ։

Ժօրէսի առաջարկութիւնը մերժվեց 449 ձայնով ընդդէմ 148-ի։

—

Լօնդօն. — «Վօլտուրնօյի» հրդեհը քննելու ժամանակ առևտրի մինիստրութեան ներկայացուցիչը ճշդեց, որ «Վօլտուրնօյի» վրա ապրանքը վերին աստիճանի բռնկվող էր և բաղկացած էր զանազան իւղերից, զինու տակառներից այլն։ Նաւաստիների վարմունքը արի էր։ Քննութիւնը յետաձգվեց։

—

Մադրիդ. — Մինիստր-նախագահը հերքում է այն լուրը, թէ իբր Թագաւորի Վիէննա այցելելը նպատակ ունի վերացնել այն տարաձայնութիւնները, որոնք գոյութիւն ունեն Աւստրօ-Ունգարիայի և Ֆրանսիայի միջև։

—

Դուրբան.—Բլեկբերնում տեղի ունեցան լուրջ ընդհարումներ ոստիկանութեան և տեղացիների միջև։ Սպանված են 5 տեղացի։

—

Դրազ.—Իտալական համալսարան բանալու հարցի առիթով տեղի ունեցան արիւնահեղ ընդհարումներ իտալացի և գերմանացի ուսանողների միջև։ Վիրաւորված են 19 ուսանող, մի քանիսը ծանր։ Կատարվեցին մի քանի ձերբակալութիւններ։

ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Կ. Պօլիս, 23 հոկտ.

Ազնիւ պ. Առաքելեան,

Ձեզ կրնար նկարագրել այն անհուն վիշտը, որ զգացի, երբ հեռագրական գուժը՝ անզուգական Քալանթարի մահուան գուժը լսեցի։

Կերթան, կերթան իրարու ետևէ անոնք, որոնք հիմնադիրներն եղան հայ գաղափարի, հայ յառաջդիմութեան, հայ ազատականութեան։ Կերթայ Արծրունիի սերունդը, որ մեր վերածնունդի ռահվիրան հանդիսացաւ։ Կերթան, կերթան անոնք, որոնք գիտցան ժողովրդի համար ապրիլ, ժողովրդի համար գործել, վեր պահելով գաղափարի դրօշակը, միշտ զոհելով իրենց եսը ընդհանուր շահին։

Կերթան, կերթան անոնք, որոնք հայ յոյսեր, հայ իղձեր սերմանեցին մեր սրտերուն մէջ և սորվեցուցին մեզ սիրել մեր երկիրը, մեր ցեղը, մեր բնաշխարհը։

Գացին հին սերունդին ներկայացուցիչները՝ Նազարեաններ, Արծրունիներ և անձ կերթան անոնց յաջորդները՝ երէկ Տէր-Մարկոսեանը և այսօր Քալանթարը։

Ինձ Քալանթար. ճանչնալու էր՝ սիրելու համար զայն։ Միշտ խոհուն, միշտ բարեացակամ և միշտ ժողովրդասէր։

Ճանչնալու, տեսնելու էր Քալանթարը՝ զգալու համար այն կորուստը, որ ազգը կունենայ անոր մահովը։ Տեսնելու էր զայն շրջապատուած գիւղացիներով, անոնց ցաւերով, անոնց վիշտերով։ Տեսնելու էր զայն գիւղացիներու մէջ. ի՛նչ համբերութեամբ, ի՛նչ վճռականութեամբ ան կուսուցանէր գիւղացիներուն հերկել իրենց արտը, մշակել իրենց պարտէզը, բուծանել իրենց անասունները, պատրաստել իրենց կաթն ու կարագը, մեղրն ու համեմը։

Ճանչնալու, տեսնելու էր Քալանթարը իր խմբագրական գրասեղանին առջև։ Ան միշտ «Մշակին» իմաստութիւնն էր, ներողամտութեան, վեհանձնութեան ու համերաշխութեան առաքեալը։ Տեսնելու էր զինք հոն, խմբագրական սեղանին առջև, ուր զինք կը շրջապատէին մտաւորականն ու հարուստը, քաղքենին ու շինականը՝ լսելու իր հեզ, խաղաղ, բարի ու շինարար խորհուրդները։ Կը լսէր ամենուն, ձեռք կուտար ամենուն, միշտ ժպիտը անպակաս իր երեսէն։

Քալանթարը սիրելի ու համակրելի էր որպէս մարդ, հաճելի ու ներշնչող՝ որպէս ընկեր ու բարեկամ, ժողովրդասէր, գաղափարական ու անկեղծ՝ որպէս խմբագիր, կորովի, անձնուէր ու անխոնջ՝ որպէս գիւղատնտես և որպէս հայ շինականին առաջնորդ։

Ան կը սիրէր ժողովուրդը և ժողովրդին էն տառապեալ, էն մաքուր մասը—գիւղացին։ Մեր Թիւրքահայերը չէին ճանչնար Քալանթարը, բայց ինքը կը ճանչնար Թիւրքահայերը, և անցեալ տարի, երբ հոդ էր, որքան ոգևորութեամբ կը խօսէր իր ապագայ ծրագիրներու և մեր երկիր կատարելիք ճամբորդութեան մասին։ Մենք իրեն կը սպասէինք, ան պիտի գար մեզի, զըրկուեցանք. գնաց յաւիտենականութեան մեր անզուգական Քալանթարը։

Ձեզ կրնար յայտնել բոլորը՝ որ կը զգամ. խոցուած եմ։ Թանկագին յիշատակներ ունիմ, որոնք միշտ պիտի պահեմ սրտիս մէջ։

Քալանթարն ալ գնաց, և հետզհետէ կերթայ ան սերունդը, որ վերածնունդի ջահընկերն եղաւ։ Կերթան, կերթան, բայց անոնց ներշնչած յոյսերը մեռած չեն, կապրին աւելի զօրացած։

Մխիթարութեան խօսքեր չունիմ ձեզ. ես ինքս անմխիթար կը զգամ։

Գացիր դուն ալ ազնիւ Քալանթար, բայց հազարներ կը սգան, ամբողջ ազգ մը կը սգայ քու դագաղիդ ետևէն։ Դուն ալ գացի՛ր. մենք քեզ յաւիտեան չենք մոռնար։

Յովհ. Յակոբեան

—

Նոր-Ջուղա, 26 հոկտ.

Ատեանս սրանով գալիս է մասնակցելու այն մեծ սուգին, որ համակել է այսօր խմբագրութեանդ։ «Մշակը» դեռ չամոքված Տէր-Մարկոսեանի մահվամբ ստացած հարուածից՝ ահա երկրորդ հարուածն իջաւ։ Կարծէք, շատ եկաւ բաղդին «Մշակի» ապահովութիւնը, որ ձեռք բերեց նա 40-ամեայ յօբելեանի առիթով։

Ծանր է այն կորուստը, որ ունեցաւ «Մշակը» յանձին հանգ. Ալէքսանդր Քալանթարի։ «Մշակը» իր գոյութեամբ պարտական է ի թիւս մի քանի ընտրեալների՝ նաև հանգ. Քալանթարին, որ տարիներ շարունակ անդաւաճան կերպով փարված մընաց Գր. Արծրունու պարզած դրօշակին և նրա իղձերին։ Տարիներ շարունակ նուիրեց իրան Կովկասի գիւղացիութեան, տալով նրան գիւղատնտեսական դասախօսութիւններ և ուսուցանելով նրան անհրաժեշտ գիտելիքներ։

Ամբողջ հայութիւնն ընդհանրապէս և կովկասահայը մասնաւորապէս գնահատեց ժամանակին իր բեղմնաւոր գործիչի արժանիքը և պսակեց նրան վայել դափնիով։ Սակայն այսօ՞ր... այսօր մնում է միայն խոնարհվել Նախախնամութեան բարի կամքի և նրա սահմանած օրէնքի առաջ։

Վաղն՝ հոկտեմբ. 27-ին՝ Ամենափրկչեան վանքի տաճարում մատուցվելու է պատարագ և կատարվելու է հոգեհանգիստ հանգ. Ալ. Քալանթարի յիշատակին։

Մաղթելով հանգուցելոյն արժանաւոր յաջորդ «Մշակին», մնամք աղօթարար՝

Նախանդամ առաջն. խորհրդարանի՝

Եղնիկ վարդ. Երկարակեցեան

Անդամք՝ Մեսրոպ ք. Տէր-Դաւթեան, Եսայի քահ. Տէր Ս. Յովհաննիսեան Կարապետ ք. Թումիկեան

—

Թաւրիզ, 26 հոկտ.

Շատ զգալի մեծ կորուստ է ողբացեալ Քալանթարի անսպասելի մահը, որը և մեծ հարուած է «Մշակի» խմբագրութեան և նրա ընթերցողների համար։

Հանգուցեալի կատարած բազմաբեղմ կուլտուրական գործերը և նրա հաւատարմութիւնը «Մշակին»՝ որպէս օրինակելի խմբագիր՝ մի-մի դափնեայ պսակներ են, որ նա իր սեփական ձեռքով է հիւսել իր անուան համար։

Նա երբէք չը դաւաճանեց իր փայփայած լծագրին և իր զանազան մասնագիտական ձեռնարկութիւններին, այլ նա որպէս քաջարի զինուոր, քաջարի գրական գործիչ՝ ընդ միշտ յաղթական մնաց մինչև վերջը, որոնք աւելի քան թանգագին են։

Ո՛չ թէ միայն հանգուցեալի վրա խօսված բազմաթիւ երկար ու իմաստալից դամբանականներն են, որ նրան պիտի փառաբանեն, այլ նրա բազմաբովանդակ գրական ու հասարակական օգտակար գործերը, որոնք յաւիտեան պիտի խօսեն նրա մասին։

Ափսոս Քալանթար, մահը տարաժամ խլեց նրան և թողեց մի մեծ բաց...

Խաղաղութիւն քո թարմ շիրմիդ, բազմամեայ գրական վետերան։ Քո անունդ կայ և կը մնայ։

Ոյժ և կարողութիւն մաղթենք «Մշակի» հինաւուրց գործող և այժմեան խմբագիր-հրատարակիչ Հ. Առաքելեանին։

Աւագ-խան Աֆթանդիլեան

—

Գորիս, 27 հոկտ.

Ա. Քալանթարը մէկն է այն սակաւաթիւ անհատներից, որոնք իրանց սեփական դիրքը, առանձին յարգանքը ունեն գիւղական երկրագործից սկսած մինչև ինտելիգենտ քաղաքացու և վարչական բարձր անհատների մօտ։

Թող անմահ լինի նրա յիշատակը մեր սրտերում և որբացեալ «Մշակին» ցանկանք նոր Քալանթար՝ հանգուցեալի թողած մեծ բացը բաւարարելու։

Բացի հանգ. Քալանթարի հարազատները, թող մխիթարվեն նրա բոլոր ունկնդիրները և հայ գիւղացին։

Հանգիստ աշխատասէր, եռանդուն և վաստակաւոր հրապարակախօս Ալէքսանդր Քալանթարի աճիւնին։

Սազանդարեան, Ալէքսանդր Միրումեան, Յ. Միրաքեան, Ղազար Մալինցեան

—

Ցարսկիէ-Կօլօդցի, 23 հոկտ.

«Մշակի» № 234 գուժեց մեզ մեր սիրելի հրապարակախօս և ազգային-հասարակական նշանաւոր գործիչ Ալէքսանդր Քալանթարի անսպասելի մահը։ Դարձեալ մի խոշոր կորուստ ունեցաւ «Մշակը», կորցնելով իր գլխաւոր սիւներից մէկին։ Չը կայ այլ ևս Քալանթար, որի 20-ամեայ խմբագրական գործունէութիւնը կազմում է նշանաւոր երևոյթ հայկական գրականութեան համար։ Մեռաւ գիւղացիների բարեկամը։ Մեռաւ նա, որը գիշեր-ցերեկ մըտածում էր և աշխատում հայ գիւղացու անտեսական վիճակը բարւոքելու համար։ Մեռաւ անզուգական հրապարակախօսը, որի խելացի և խորիմաստ առաջնորդողները հմայում էին ընթերցողներին։ Մենք ունենք հրապարակախօսներ, բայց խելացի, մտածող և հեռատես հրապարակախօսներ քիչ ունենք։ Անգութ մահը վաղաժամ զրկեց մեզ մեր պարծանք Քալանթարից։ Ողբում եմ այդ ծանր և անփոխարինելի կորուստը։

Յ. ք. Գրիգորեան

—

Ժընև, 6 նոյեմբ.

Ցաւում եմ «Մշակի» խմբագրութեան իմ ամենախորին ցաւակցութիւնը ձեր կըրած անփոխարինելի կորստեան առիթով յանձին իմ շատ սիրելի Ալէքսանդրի անակնկալ մահի։ Արտասուաթոր աչքերով միանում եմ ձեր վշտին։

Թոյլ եմ տալիս ինձ ասելու, որ ես վճռած լինելով ապագայում միանգամայն նուիրվել երաժշտական-մանկավարժական ասպարէզին՝ զարգացնելով հայ մանուկների մէջ երաժշտական ոգին ու ճաշակը, խոստանում եմ միշտ ունենալ որոշ քանակի ձրի աշակերտներ ի յիշատակ իմ թանգագին Ալէքսանդրի, որի հոգուն այնքան մօտ էր երաժշտութիւնը և գեղարուեստը։

Միայն վառ պահելով աշխատելու ջահը մեր մէջ, մենք կարող կը լինենք չնչին կերպով հետևել աշխատանքի և եռանդի հերոս ու կեանքի ռիթմով հարուստ իմ անմոռանալի և սիրեցեալ քեռի Ալէքսանդրի լուսաւոր օրինակին։

Հեղինէ Տէր-Նիկողոսեան

Յ. Գ.—Ներեցէք ուշ գրելուս։ Լուրը այնքան բօթաբեր էր ինձ համար, որ ոյժ չունէի գրիչ վերցնել և գրել։

—

Թաւրիզ, 28 հոկտ.

Հայ ինտելիգենցիայի, հայ հասարակական գործիչների, հայ գիւղացու կորուստն անդարմանելի է անզուգական Քալանթարի մահով։ Ո՛վ դու մտքի մշակ և գիւղատնտեսական մաքուր գործի անդուլ աշխատաւոր. տեղդ երկար բաց կը մնայ, աթոռդ սգաւոր. յիշատակդ է միայն, որ կը մնայ անմահ մեր սրտերում։

Կան րօպէներ, երբ մարդ շշմած է մնում. ի՛նչ ասես, ինչով մխիթարես «Մշակի» խմբագրական կազմին, որին հասած աղէտն անորակելի է և վիշտը՝ խորը։ Քալանթարը գնաց Արծրունու և Րաֆֆիի հետ դիտելու մեր գործելակերպը։

Հանգիստ ննջէ ու խաղաղութիւն Քալանթարի նուիրական նշխարներին, խմբագիր Հ. Առաքելեանին և ընկեր-աշխատակիցներին մխիթարութիւն, սփոփանք և անսահման ոգևորութիւն, կարողութիւն և զօրութիւն նոր եռանդով տանել շարունակելու «Մշակի» դրօշակը դէպի առաջ, դէպի վըսեմը, դէպի գաղափարական վեհ ապագան, այս են պահանջում Արծրունու, Րաֆֆիի, Տէր-Մարկոսեանի և Ալ. Քալանթարի կենդանի ուրուականները։ Հայկազուն

ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՄԱՀՎԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

—

Ալ. Քալանթարի մահվան առիթով խմբագրութեանս ցաւակցական գրութիւններ են ուղղել ի միջի այլոց և հետևեալ անձինք.

Խանքենդից՝ Գէորգ Գէորգեան։

Խաչակապ գիւղից (Գանձակի գաւառ)՝ ուսուցիչ Ց. Եսայեան։

Կօկանդից՝ Պօղոս Տէր-Խաչատրեան Տէր-Գրիգորեան։

Ք. գիւղից (Պարսկաստան)՝ Յ. Տէր-Յովհաննիսեան, Խուրշիդ։

Բաղա գիւղից (Գանձակի գաւ.)՝ ի դիմաց հասարակութեան՝ Գրիգոր քահ. Տէր-Աբրահամեան։

Վօրօնէժից՝ Մարտիրոս Գալստեան։

Պետերբուրգից՝ ուսանող Ն. Գարագաշ։

Ղափանից՝ Ստ. Աստուածատրեան։

Օշականից՝ Միսակ Յովհաննիսեան։

Շամախուց՝ Պատուական Ներսեսեան։

Մազրայից (Սիսիանի գաւ.)՝ ի դիմաց հասարակութեան Մելիք-Եօլչեան Թադէոս։

Չելեքէնից՝ ի դիմաց հայ բանւորութեան Վահան Գէորգեան։

Մարաղա գիւղից՝ մարաղեցի Պետրոս Մանուկեան։

Գորուց՝ Գրիգոր Խիթարեան։

Բագուից՝ Բագուի I գիմնազիայի աշակերտ Գէորգ Պապովեան։

Քաղաքիկից (Վերին-Ագուլիսի շրջ.)՝ ի դիմաց ուսուցչական կազմի աւ.-ուսուցիչ Արմ. Ագուլու-Դաւթեան։

Նախիջեւանիկ գիւղից (Շուշու գաւառ)՝ Նիկ. Ղարախանեան։

Նոր Բուխարայից՝ Զօհրաբ Աղաջանեան Բալայեանց։

Թեմէսլից՝ Արսէն Սափարեան։

Սլաւեանսկից՝ Բ. Տէր-Յովհաննիսեան։

Ծաղկունք գիւղից՝ Մկրտիչ Բաբսեղեան։

Իգդիրից՝ Մարկոս Տէր-Մինասեան։

Հաջի-Գիւզալդարայից՝ Պետրոս Նահապետեան։

Գիւլագարակից՝ ուսուցիչ Ռ. Իսկենդէրեան։

Զարքուլից՝ տիկ. Մարիամ Բարաթեան։

Ախալքալաքից՝ Ղուկաս Ա. Խաչատրեան, տիկին Հալաբեան, Շամխալ Գասպարեան, Բախշի Մարտիրոսեան, Աղալար Զաքարեան։

Պետրօ-Պաւլովսկայից՝ Մուշեղ Թամբազեան։

Նոր-Բայազէտից՝ Արշակ Սաֆարեան։

Կուրդանից (Լօռու շրջ.)՝ Ցար. Դուրգարեան։

Օլթիից՝ Վարդան քահ. Սարաֆեան։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ *)

VI

Խառն աւտօնօմիան կարող է լինել հողային ու ազգային-քաղաքական միացեալ աւտօնօմիայի ձևով. նա կարող է լինել և հողային ու ազգային-կուլտուրական միացեալ աւտօնօմիայի ձևով. կարող է և այլ կօմբինացիա լինել։ Այդ ամեն խառն աւտօնօմիաների մասին մեր առարկութիւնները նոյնն են, ինչ որ արինք մինչև այստեղ միացեալ աւտօնօմիաների մասին։ Միայն նկատենք, որ հողային ու ազգային-քաղաքական խառն աւտօնօմիայի պահանջը ընդունել է աւստրիական ընկերվարական կուսակցութիւնը իր Բրիւննի համագումարում 1899 թւին, որ է.

«1) Աւստրիան պէտք է վերածվի ազգութիւնների ռամկավար միութիւն ներկայացնող պետութեան։

«2) Պատմական թագաժառանգական հողերի փոխարէն պէտք է կազմվեն ազգային-սահմանագծված ինքնավար մարմիններ, որոնցից իւրաքանչիւրում օրէնսդրութիւնն ու ղեկը գտնվելու են հաւասար, ուղղակի և ընդհանուր ձայնատուութեամբ ընտրված ազգային պալատների ձեռքում։

«3) Միևնոյն ազգի ինքնավար նահանգները միասին կազմում են մի-ազգային միութիւն, որ իր ազգային գործերը վճռում է միանգամայն ինքնօրէն կերպով»։

Երևում է, որ այստեղ կայ ինչպէս հողային աւտօնօմիա, նոյնպէս և ազգային-քաղաքական աւտօնօմիա։ Մենք մէջ բերինք այս հատուածը առարկայօրէն ցոյց տալու համար խառն աւտօնօմիայի բնոյթը։

Այժմ դառնանք ռամկավարութեան ազգային պահանջներին։

VII

Ազգային պահանջները կը բաւարարվեն միմիայն ընդհանուր ֆօնի վրա։ Դա երկրի պետական կազմի իսկական ռամկավարացումն է։

Եթէ երկրի կարգերը ռամկավարական չեն, ոչ մի ազգային աւտօնօմիա ընդունակ չէ ազգային հալածանքներին ընդդիմանալու, այլպէս նա կը մնայ թղթի վրա գրված։ Այն ինչ, պետական կազմի ռամկավարացումը թուլացնում է ամեն մի հալածանք, ի թիւս որոց և ազգայինը։ Օրինակ՝ Զվիցերիան։ Այնտեղ իտալացին կամ ֆրանսիացին իրանց դրութիւնից չեն գանգատվում. իսկ կա՞յ այնտեղ աւտօնօմիա։ Բայց այնտեղ կայ ֆեդերացիա՝—ուրախութեան ժպիտը երեսին կը դիմէ մեզ մեր ազգայնականը։ Չէ՞ որ ֆեդերացիա կայ և Գերմանիայում, որտեղ լեհերին հալածում են։ Հարցը, ուրեմն, ֆեդերացիայում կամ աւտօնօմիայում չէ, այլ պետութեան կազմի մէջ է. Զվիցերիան ռամկավարական վայր է, իսկ Գերմանիան բիւրօկրատական պետութիւն։

Միմիայն ռամկավարականութիւնը բաւական չէ, պէտք են և յատուկ «ազգային» օրէնքներ ազգային ճնշումների դէմ։ Մենք վերևը բերինք ռուսական մարքսիստների ծրագրի 8-րդ կէտը, որ ապահովում է մայրենի լեզուի անձեռնմխելիութիւնը. նոյն այդ կէտը խօսում է և ազգային դըպրոցների մասին։ Աւելին։ Եթէ կարիք լինի, կենտրոնական ռամկավար պարլամենտը կը հրատարակէ և յատուկ օրէնքներ ազգային այս ու այն պէտքի ապահովութեան համար։ Ո՞ր ռամկավարականը դրան կը հակառակի։ Եթէ կարիք լինի, ռամկավար պարլամենտը կը հրատարակի օրէնք, որով ոչ մի ազգի «խաթրը» չի կոտրվի, որով ամեն մի ազգի, ասենք, թատրօն ու դպրոց համեմատական չափով համահաւասար նըպաստ կամ մի այլ օգնութիւն կը ստանայ։ Այդպէս է ռամկավարականութեան սկըզբունքը, այդպէս էլ պիտի վարվի ու կը վարվի ամեն մի ռամկավար պետութիւն։ Այլ ռամկավարականութիւն մենք հրաժարվում ենք դաւանելուց։

Իսկ այն իրականացնելու համար պէտք են ոչ թէ զանազան ճռճռան ծրագիրներ զանազան աւտօնօմիաների համար, այլ ռամկավարութեան ոյժը ու նրա յաղթական քայլերը, որ կախված են նրա համերաշխութիւնից, միութիւնից. սրանց ու ազգային սեպարատիզմի մէջ սարերի և ձորերի տարբերութիւն կայ։

Մեր ազգային ծրագիրն ունի մի այլ կարևոր կէտ ևս. դա «լայն տեղական ինքնավարութիւնն» ու «շրջանային ինքնավարութիւնն է այն տեղերի համար, որ տարբերվում են իրանց առանձնայատուկ կենցաղական պայմաններով և ազգաբնակութեան կազմով»։

Ինքնավարութիւնը վարչական կարգի մեծութիւն է։ Նա նշանակում է կենտրոնի վարչական մարմինների ֆունկցիաների յանձնումը տեղական ընտրովի ինքնավար օրգաններին։ Ինքնավարութիւնը վարչական ապակենտրօնացում է. նա բիւրօկրատիզմի վերացում է նշանակում։ Սա թող իմանան ֆեդերալիզմի և ապակենտրոնացման ոչ այնքան տեղեակ երդուեալ-պաշտպանները։

Ինքնավարութիւնը իսկապէս անմիջական կապ չունի ազգային ծրագրի հետ. նա տեղական-վարչական նշանակութիւն ունի. ազգային խնդրին մօտենում է աւելի շատ շրջանային աւտօնօմիան (չը խառնել շըրջանային ինքնավարութեան հետ)։ Բայց մենք ցանկութիւն չունենք նրա պահանջն անելու. գուցէ և ժամանակին Ռուսաստանում այդ պահանջը զգացվի։

Ազգային հարցի լուծման կէտերից մէկն է կազմում և ազգային ինքնորոշումը։

Ի՞նչ է նշանակում այս պահանջը, որ շարունակ ու խիստ քննադատութեան է ենթարկվել հասարակական հոսանքների և նրանց գրական ներկայացուցիչների կողմից։ Մինչդեռ մեր կարծիքով նա մի մտածված, կարևոր պահանջ է մարքսիստական ծրագրում։

Ինչպէս արդէն շեշտեցինք, ազգային հարցը դասակարգային կռւի մի արտայայտութիւնն է, սուր ու խոշոր արտայայտութիւններից մէկը։ Որքան խորանում ու լայն ծաւալ է ստանում դասակարգային կռիւը, այնքան ազգային հարցը ցոյց է տալիս իր այլանդակ կերպարանքը։ Ինչպէս տիրող դասի շարժումը, նոյնպէս և նրա եսական շահերը, ինչպէս նրա կռիւը տիրապետվողների դէմ, նոյնպէս և նրա մի մասի մրցութիւնը միւսի հետ՝ ստիպում է նրան դիմել մի ուժեղ զէնքի—ազգայնականութեան քարոզին։ Ազգային միութիւն ազգութեան «կործանիչների» դէմ, ազգային համախմբում այլ ազգերի՝ իմա նրանց տիրող դասակարգերի ոտնձգութիւնների դէմ. առաջին դէպքում կռիւ իր տանու թշնամու դէմ, երկրորդ դէպքում՝ օտար հակառակորդի դէմ։ Եւ նացիօնալիստական խարոյկը պատրաստ է, նրա բոցերը ճարճատում են, որի ներդաշնակութեան տակ տեղի են ունենում քարկոծում, հալածանք, աւար ու սրածութիւն։ Ո՞վ է այդտեղ տուժողը։ Ժողովրդական տարրերը, որի անգիտակից խաւերը ազգային բաղխումների հում նիւթն են կազմում։ Իսկ ինչպէս կարող է նրանց առաջադէմ ու գիտակից մասը, իսկական ռամկավարութիւնն այդ ամենի լուռ հանդիսատեսը լինել։ Ինչպէս կարող է նա իր ձայնը չը բարձրացնել յանուն բռնութեան վերացման, յանուն ազգային քաօսի ցրման։

Ազգային հարցի ամենաարմատական լուծումը այսօր կարող չէ վերջ դնել ազգային ընդհարումներին. դասակարգային կռւի վերացումը կը վերացնէ և իրանով ազգային հարցը։ Դա ապագայ հասարակակարգի գործը կը լինի։ Իսկ մինչ այդ, ազգային հարցի լուծումը բարենորոգչական կերպարանք է կրում, և մեր նկատողութիւնները այն մասին, թէ Զվիցերիայում կամ մի այլ տեղ ազգային խլրտումները վերացված են, սոսկ պայմանական նշանակութիւն ունեն. չը կայ մի վայր, որտեղ ազգային հարցը այսպէս թէ այնպէս իր գլուխը չը բարձրացնի, որովհետև չը կայ մի քաղաքակիրթ երկիր, որտեղ դասակարգային կռիւ գոյութիւն չունենայ։ Մեր առաջադրած ազգային ծրագիրն էլ նոյն յատկութիւններով է օժտուած։ Եւ այդ է պատճառը, որ մենք աւելի հեռուն ենք գնում,—խօսում ենք ազգութեան ինքնորոշումից։ Ամենառամկավար պետութեան սահմաններում իսկ մենք կանխատեսում ենք ազգային ճնշում, ուստի այդ պետութեան շրջանակներում կանգնած ազգային ինքնորոշման յայտարարութիւնն ենք անում։

Իւրաքանչիւր ազգ, որ մտնում է մեր պետութեան կազմի մէջ, իրաւունք ունի անօրինել իր բաղդը այնպէս, ինչպէս դա իրան ցանկալի է՝ աւտօնօմիայի, ֆեդերացիայի, նոյն իսկ սեպարացիայի միջոցով, որ բղխում է ազգի ինքնիշխանութիւնից։ Բայց դա դեռ չի նշանակում, թէ մենք կարող ենք մեր համակրութեան քուէն տալ ազգի

*) Տես «Մշակ» №№ 252, 253, 254 և 255։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Արդեօք լսում ես հայրենիքիդ և եղբայրներիդ ցաւն ու տնքոցը, մարմանդ երգող Պէշիկթաշլեան, թէ ի՞նչ է կատարվում այսօր քո դամբարանիդ չորս դին, հէնց այն միջավայրում, որտեղ երգել ես քո անմահ «Եղբայր եմք մեք» երգդ, այն ժամանակ, երբ եղբայրը եղբօր դէմ էր ծառացել և սև Սաթայէլը հասունեան և հակահասունեան իրար լափող կրակն էր վառել, իսկ դու սրտամորմոք թափով ձեռքդ մեկնած խեղակորոյս եղբայրներիդ, խաղաղութեան երգը յօրինած՝ մեղրածոր շըրթունքներիդ, փողոցից-փողոց էիր վազում, ինչպէս մի հայկական Դիւֆուր *) և խաղաղութիւն քարոզում...

Արդեօք այսօր ցնծում ես հոգով, երբ ուրախութեան ցնցումներով թափ են տալիս իրանց վրայից հնութեան մքլած փոշին և «Եղբայր եմք մեք» ասելով, արտասուաթոր աչքերով միմեանց ձեռք են սեղմում ու ջերմ համբոյրներ տալիս իրար...

Բօսֆօրի ափերի չքնաղ վարդերին սիրահար սոխակ, քո սիրագեղուն, մարմանդ կկլոցդ ու վառված հառաչանքներդ ժայռին չեն դիպել ու փշրվելով անտակ ծովի յատակը սուզվել. ո՛չ. քո անուշ ու մեղմիկ քնարիդ ձայնը, որպէս մի սուրբ պատգամ, կպել է հայ մայրերի կրծքին և նրանց ծնած զաւակները անուշ մայրիկի կաթի հետ ծծել են քո անդաւաճան հայրենասիրական և եղբայրսիրական զեղումները. և երբ այսօր հասունութեան վկայականները ձեռքներին ներկայանում են Մեծն Սահակին և Մեսրոպին և նրանց «ի՞նչու, ինչու...» հարցերին ծունկ են չոքում նրանց սուրբ հոգիների առաջ և պատասխանում. «Ձեր տուած լոյսը յաղթանակեց. ու մենք, որպէս Սիմէօն Ծերունի, 1500 տարի այս օրին էինք սպասում. ցնծացէք, Սահակ և Մեսրոպ, ու նայեցէք մեզ ձեր սուրբ հոգու աչքերով. «Եղբայր ենք մենք հոգով ու սրտով...»:

«Այո, եղբայր ենք մենք» ձայն տուեր կրկին դամբարանիցդ և ուրախութեան պարերգը հնչեցիր աշխարհիս չորս կողմը ցըրված ու տարագիր ազգիդ զաւակներին...

Բօսֆօրի և Մարմարայի ափերից, մեր եղբայրներն անմահ բանաստեղծ Պէշիկթաշլեանին թարգման առած՝ «Եղբայր ենք մեք» են գոչում ու երկու բաժանված հատուածները գրկախառնվելով ասում են միմեանց.

«Ազգերնիս մէկ, հայրենիքնիս մէկ, լեզունիս մէկ, ինչո՞ւ չըլլան սրտերնիս մէկ»...

Այո, ողջոյն անկեղծ ու անարատ սրտով «եղբայր ենք մենք» ասողներին և ուրախութեան արտասուքը աչքերին՝ սուրբ միութեան Թուղթը վաւերացնողներին, Սահակի և Մեսրոպի անբիծ անուան դրօշմներով եղբայրութիւնը կնքողներին:

Մկրտիչ Թայիրեան

ՍԱ Ի՞ՆՉ ԱՑԼԱՍԵՐՈՒՄՆ Է

Քսաներորդ դարի ինտելիգենցիայի շըրջանում վերջերս նկատվում է դարձեալ մի շատ տխուր, աւելի քան գազանային երեւոյթ, որի դէմ, չը գիտեմ ինչո՛ւ, մամուլը ձայն չէ բարձրացնում, այլ բաւականանում է եղելութիւնը արձանագրելով:

Երկու տարի առաջ Շամախու Սաղիան գիւղում մի գիւղացի երիտասարդ սպանեց ուսուցիչ Աթաբէկեանի գեռահաս աղջկան, ուրովհետև սա չէր համաձայնում նրա կինը դառնալ: Անակնկալ այսպիսի մի չարագործութիւնը գիւղական «անգրագէտ» համայնքի ծնունդ չէր, այլ քաղաքային կուլտուրական ազդեցութեան արդիւնք էր: Այսպէս էինք մտածում մենք, ու յետագայ փաստերը վերջնականապէս ապացուցին, որ մենք չէինք սխալվում:

Կը բերենք մի քանի փաստեր:

1) Նախանցեալ տարի Բագւում մի երիտասարդ հայ դերասան սպանեց մի օրիորդի, որ նշանված էր մի ինտելիգենտ երիտասարդի հետ, որին սիրում էր օրիորդը և սիրված էր նրա կողմից: Մենք չը կարողացանք հասկանալ, թէ ինչ իրաւունքով և ինչ տրամաբանութեամբ «գեղեցկութեան տաճարի» ներկայացուցիչը կատարեց այդ ոճիրը:

2) Անցեալ տարի Ներսիսեան դպրոցը նոր աւարտած մի գիւղական ուսուցիչ, մերժում ստանալով նոյն դպրոցի ուսուցչուհի մի գեռահաս օրիորդի կողմից, մէջքից կրակեց նրան (ու իրան էլ սպանեց): Այդ դէպքը մեզ չը զարմացրեց, գիտենալով թէ առհասարակ «Թերուս» ասվածը մի սոսկալի երևոյթ է աշխարհի երեսին:

3) Բայց ահա դրօշակ բարձրացրեց և «համալսարանական» հայ երիտասարդը... Օրիորդ Ղուկասեանը կտրական կերպով մերժել է երիտասարդին իր ձեռքը (անշուշտ այն պատճառով, որ չէ սիրում նրան): Եւ համալսարանի ներկայացուցիչը որոշում է «հերոսութիւն» անել, սպանել նրան:

Ի՞նչ կասես, ընթերցող:

Մարդկային պատմութեան մէջ մենք շատ դէպքեր գիտենք, երբ «սէրը կուրցրած» երիտասարդը հեռացել է կեանքից և այս ու այն մենաստանում խաղաղ ու հանգիստ նուիրվել է բարձրագոյն գաղափարներին: Եղել են և այնպիսիները, որոնք նուիրվել են այս ու այն գծուարին ու վտանգաւոր ասպարէզներին ու, մահից չը վախենալով այլևս, մեծամեծ քաջագործութիւններ են կատարել: Վերջապէս յաճախ են պատահել և այնպիսի թուլամորթներ, որոնք իրանց կեանքին վերջ են տուել:

Բայց այն բացարձակ գազանութիւնը, որ կատարվում է ներկայումս ինտելիգենտ երիտասարդների կողմից, անօրինակ է ու անհնարելի, գազանական դաստիարակութեան ու կուլտուրայի արդիւնք է:

Սա է կանանց ազատագրութիւնը...

Երբ խաւարի մէջ թաղված բարբարոս ու ֆանատիկոս խաները կամ բէկերը առևանգել են քրիստոնեայ հայ աղջկան, մենք բուռն կերպով բողոքել ենք (հէնց այստեղից է ծագում առել հայկական հարցը): Բայց այդ խաներն ու բէկերը գոնէ չեն սպանել, վերջ չեն տուել քրիստոնեայ աղջկայ կեանքին, այլ դարձրել են խանուհի կամ բէկուհի:

Սրա՞նք են աւելի անզգիւ վարվել ձեր անմեղ աղջկայ հետ, թէ հայ դերասանը, ուսուցիչն ու համալսարանականը...

Որն՛ ոճիրն է աւելի ներելի...

Եւ որովհետև այժմ գեղեցկութեան տաճար կայ, դպրոց կայ, համալսարան կայ, ուստի վա՛յ այն ծնողներին, որոնք պարկեշտ ու անարատ աղջիկներ կը մեծացնեն, մանաւանդ եթէ այդ աղջիկները գեղեցիկ ու առողջ լինեն: Տասնեակ տարիներ դուք չարչարվում, մայրական ու հայրական անսահման խնամք գործ դնելով աղջիկ էք մեծացնում ու պաստիարակում, բայց ինչ գրաւական ունէք, որ նման մի աղէտալի օր չէ սպասում ձեր անմեղ աղջիկներին, քանի որ նրանք խուրքանչիւր քայլափոխում, հէնց ձեր տանը, ձեր աչքի առաջ հանդիպելու են դերասանին, ուսուցչին, համալսարանականին... Վա՛յ թէ նրանք սիրեցին ձեր աղջկան, իսկ ձեր աղջիկը չը սիրեց նրանց:

Այո, եթէ այդպէս է, չե՛նք ուզում ձեր տաճարն էլ, դպրոցն էլ, համալսարանն էլ: Եւրոպական կուլտուրան աւտոմօբիլ է սարքել մեզ համար. աւելի լաւ չէ՞, որ մենք գոմէշի սայլակով ճանապարհորդենք, միայն թէ մեր երեխաների պատիւն ու կեանքին վտանգ չը սպառնայ համալսարանական կաֆէշղաների կողմից:

Ս. Թառայեան

Իւրեւ

ՋԻՎԱՆՇԻՐԻ ԳԱՒԱՌ

(Մարգուշէն)

Ջիվանշիրի յետ ընկած գաւառը արագ ու զգալապէս փոխվում է: Շնորհիւ իր լաւագոյն կլիմայական պայմանների, շնորհիւ բամբակագործութեան զարգացման, հետզհետէ բազմանում են բամբակ մաքրելու գործարաններ, սկսվում է կանոնաւոր երկրագործութիւն, մուտք է գործում դրամագլուխն ու գիտութիւնը և օր-ցօր բարձրանում է հողի արժէքը: Անհատներ ու ընկերակցութիւններ ձեռք են բերում հողը, ապահովում առողջութիւնը և աշխատում ստանալ հողից այն, ինչ որ նա կարող է տալ և պէտք է տայ: Սակայն ցաւելով պէտք է ասել, որ այս բոլորի մէջ մաս չունի հայը:

Նա ուրախութեամբ քաղաքներում տուն ու կրպակ է շինում, խանութ բաց անում, իսկ հողի հարստութեան այդ յաւիտենական աղբիւրի վրա ուշադրութիւն չի դարձնում և մեր գաւառի դաշտավայր մասում, բացի Աւան-Իւզբաշեանից, Մելիք-Բէգլարեանից և Նիկողայոս Փիրումեանից, նա, հայը, ոչ մի կալուածք չունի: Հողերը պատկանում են թիւրք բէկերին և նոր-նոր մուտք են գործում ռուսական ընկերութիւններ և գերմանացի գաղթականներ: Մեր գաւառում արդէն գործում են 4 տրակտորներ (նաւթաշարժ գութաններ) և օրական մինչև քառասուն դեսեատին հող հերկում:

Կուր գետից ջուր բարձրացնելու համար արդէն շինվում են ջրհոսք կայարաններ, շինվում են նման կայարաններ և ստորերկրեայ ջրերից օգտվելու համար, և կասկած չը կայ, որ մօտ ապագայում ջուր կունենան և կռոգվեն մեր անջրդի հողերը: Սակայն ամենամխիթարական երևոյթն այն է, որ արտէզեան ջուր ստանալու համար կատարված աշխատանքներն այդ կալուածքում սեպտեմբերի 8-ին պսակվեցին կատարեալ աջողութեամբ և 240 ֆուտ խորութիւնից (34 սաժէն 2 ֆուտ) ստացվեց քաղցրահամ, վճիտ արտէզեան ջուր, որը ինքնաբուխ բարձրանում է և թափվում խողովակներից: Ներկայումս արդէն շարունակվում են աշխատանքները երկրորդ արտէզեան հոր փորելու, որի խողովակների տրամագիծը սկզբում լինելու է 12 դիւյմ, իսկ ներքին մասում 8 դիւյմ: Յիշեալ կալուածքը գտնվում է Լամբարանի մօտ, Կուր գետից 12 վերստ հեռու, և ունի 6000 դեսեատին տարածութիւն: Կալուածքը կանոնաւոր ոռոգելու համար ոչ մի ծախս չի խնայվում և շուտով այդ վայրը ներկայացնելու է կուլտուրական մի անկիւն, հարստացնելով թէ կալուածատէրին և թէ նախաձեռնողներին:

Առաջին անգամ այցելելով Խանքարվենդ կալուածքն ու Նաֆթալանի շրջանը, ապա Խան-Արաբի շրջակայքը, ես եկայ այն եզրակացութեան, որ այդ շրջանի արտէզեան ջուրը պէտք է լինի 24-ից մինչ 36 սաժէն խորութեան վրա: Ձեռիս էր Նաֆթալանի շրջանի չերտաւորման ցուցակը: Այսօր ենթադրութիւնս իրականացած է, և մենք վստահ կարող ենք ասել, որ Գանձակի նահանգի դաշտավայր մասը հարուստ է արտէզեան ջրերով և իրաւունք չունի անապատներ ունենալու:

Մեկի անապատը, որ դեռ Ստրաբոնի ժամանակ «աւելի լաւ էր ոռոգված, քան Միջագետքը», անշուշտ մօտ ապագայում կը փոխի իր կերպարանքը և փոխանակ օձերի, մորեխի և վայրի գազանների բուն լինելու՝ կը դառնայ ամենահարուստ և կանոնաւոր մշակված երկիր:

Հայ տարրը, որ ժամանակի ծախսդ պայմանների շնորհիւ փախել է և լեռներն ապաւինել, փոխանակ քաղաքներ փախչելու և գաղթականութեան դիմելու՝ պէտք է իջնի իր հայրենի դաշտերը և հողի հետ կապի իր աշխատանքն ու հարստութիւնը: Այդ շրջանում կան ընդարձակ հողեր և վաճառվում են չափազանց մատչելի գներով: Ցանկալի է, որ հայ դրամատէրն ու աշխատաւորը մեծ չափով օգտվեն ներկայ աջող պայմաններից:

Մոսկվայի ակցիոներական ընկերութիւնը բամբակագործներին տալիս է տրաքտորով հերկած և տափանած գետին, սերմ և շարքացան, քաղհանի և այլ գործիքներ, պատրաստ է տալու և դրամական նպաստ, ի հարկէ փոխարինաբար, և ստանում է բերքի կէսը:

Այսպէս ուրեմն՝ երկրագործին մնում է քաղհանն ու ջրելը: Բաղը կատարվում է ընդհանուր արդիւնքից: Մոռացայ յիշել, որ բամբակայնի բժշկութեան համար կարևոր գործիքներն ու դեղերը նոյնպէս ընկերութիւնն է տալիս:

Ցանկալի է, որ սակաւահող հայ գիւղացիք օգտվեն այս դէպքից և իրանց աշխատանքն ու հմտութիւնը գործ դնեն այստեղ, որտեղից կարող են զգալի օգուտ ստանալ:

Գործի գլխին կանգնած է մեր վաղեմի ծանօթ եռանդուն և փորձված գիւղատնտես Լ. Ա. Գլօբա-Նիկոլաեը, որը մեծ անուն ունէր Տաւրիկեան նահանգում և կառավարում էր գրաֆ Մորդվինօֆների նշանաւոր կալուածքը: Ցանկացողները կարող են դիմել մեզ և մենք կը յանձնարարենք ում անկն է, նրանց տեղաւորելու և հարկաւոր դիւրութիւններ տալու:

Ապագան նրանցն է, որոնք ոտքի տակ հող ունեն և պինդ կպած են հայրենիքին:

Եթէ գերմանացին Ռուսաստանի հարաւից գալիս է մեր երկրում գաղթավայրեր հիմնելու և մի քանի տարվայ ընթացքում հարստանում, մենք իրաւունք չունենք անշարժ մնալու կամ հէնց առաջին դէպքում Ամերիկա վազելու: Ցանկալի է, որ մերոնք էլ փորձեն փոքր-փոքր գաղութներ հիմնել և միացած աշխատանքներով գործ սկսեն:

Մենք ցանկանում ենք այդ ուղղութեամբ առաջին փորձն անել և հրաւէր ենք կարդում ցանկացողներին, որոնցից պահանջվում է փոքրիկ դրամագլուխ և բարի ցանկութիւն:

Հաւատում ենք, որ մեր հրաւէրը արձագանգ կը գտնէ. մենք շուտով կունենանք այս վայրում առաջին փոքրիկ հայկական գաղութ:

Մեր հասցէն է՝ Станція Тертеръ, имѣніе Аванъ Юзбашева, Г. Р. Мурадянъ.

Գ. Մուրադեան

ՀՈԿՏ. 17-Ի ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ինչպէս յայտնի է, Պետերբուրգում, նոյեմբերի 7—10 տեղի ունեցաւ հոկտ. 17-ի միութեան անդամների համագումարը, որ քննեց ներկայ ընդհանուր քաղաքական դրութիւնը և այն հարցը, թէ ինչպիսի վերաբերմունք է ունենալու միութիւնը դէպի այդ դրութիւնը:

Համագումարը կայացրեց հետևեալ որոշումները.

Ուշադրութեան առնելով՝ 1) Որ Ռուսաստանի վերածնութիւնը պէտք է հիմնված լինի սահմանադրական կազմի անխախտ և քաղաքացիական ազատութեան սկզբունքների վրա.

2) Որ կառավարութիւնը, միանման իր կազմով, միացած ընդհանուր նպատակով և պատասխանատու օրէնքի առաջ պէտք է դէպի Պետ. Դուման ունեցած իր վերաբերմունքի հիմունքում ճանաչէ ժողովրդական ներկայացուցչութեան բարձր հեղինակութիւնը և ապահովէ պետական կեանքում նրան համապատասխան նշանակութիւն.

3) Որ կառավարութիւնը պարտաւոր է յանձն առնել հոգալու, որպէս զի Պետական Խորհուրդը արհեստականապէս արգելառիթ չը ներկայանայ օրէնսդրական գործունէութեան.

4) Որ կեանքի մէջ իրաւական կեանքի հիմնական տարրերը գործադրելու համար պէտք է կեանք ի կոչվեն այնպիսի օրէնքներ, որոնք իսկապէս ապահովում են խըղճի, մամուլի, ժողովների, միութիւնների ազատութիւնը և անձի անձեռնմխելիութիւնը:

5) Որ կառավարութիւնը պարտաւոր է ձեռք առնել կտրուկ ու անշեղ միջոցներ, որպէս զի իշխանութիւնը ենթարկվի իրաւական կարգի նորմաներին և որպէս զի իշխանութեան բոլոր պաշտօնեաները իրական պատասխանատուութիւն կրեն օրէնքները խախտելու համար.

6) Որ առաջին ու կարևորագոյն միջոցներից մինը պէտք է բացառիկ դրութիւնները վերացնելը լինի, որոնց պահպանումը համապատասխան չէ երկրի արդի կացութեան.

7) Որ պէտք է գործադրվի լայն պետական քաղաքականութիւն, ուղղված ժողովրդական մասսաների նիւթական ու հոգևոր զարգացմանը.

8) Որ ապահովվի Պետական Դումայի ընտրութիւնների լիակատար ազատութիւնը և վճռապէս մեկուսացվի իշխանութիւնների միջամտութիւնը այդ ընտրութիւններին.

9) Որ բոլոր այդ սկզբունքները, որոնք հանդիսանում են ամեն մի կուլտուրական հանրակցութեան հիմունքներ, դեռ վերջերս հանդիսաւորապէս ճանաչվել են Գերագոյն Իշխանութեան կողմից պետական ակտերի շարքում և, ամենից առաջ, հոկտ. 17-ի մանիֆեստում, և

10) Որ ներկայ կառավարութիւնը և արդի կառավարական կուրսը հանդիսանում են միանգամայն հակասական մանիֆեստով ազդարարված պետական ու հասարակական կեանքի նոր սկզբունքներին:

Եւ կորցնելով հաւատ՝ թէ կառավարութիւնը կամենում է գործադրել Միապետի անսասան կամքը, որ արտայայտվեց հոկտ. 17-ի մանիֆեստով, և անհանգստութեամբ վկայելով, որ իշխանութիւնը աստիճանաբար անջատվում է հասարակութիւնից և ինքնավար մարմիններից, նաև՝ որ երկրում գլուխ են բարձրացնում դժգոհութեան ու տրտունջի ահարկու նշաններ, որոնք նպաստում են յեղափոխական տրամադրութիւնների ծագման, — ընդունում է.

1) Որ հոկտ. 17-ի միութիւնը իր բոլոր մարմինների և առանձին անդամների միջոցով պէտք է բոլոր օրինական եղանակները գործ դնէ, որպէսզի անշեղ կերպով ու առանց յետաձգման կատարվեն մանիֆեստում նշված սկզբունքները ռուսական կեանքում, և

2) Որ հոկտ. 17-ի միութեան պարլամենտական ֆրակցիան, որ զինված է աւելի ազդու միջոցներով, պէտք է յանձն առնէ մշտապէս կռւելու կառավարական քաղաքականութեան վտանգաւոր ու վնասակար ուղղութիւնների դէմ, ինչպէս նաև կամայականութեան ու օրինախախտութեան այն երևոյթների դէմ, որոնցից այժմ այնպէս ծանր կերպով տուժում է ռուսական կեանքը. Պարլամենտական ֆրակցիան պէտք է գործադրէ լիակատար չափով պարլամենտական կռւի բոլոր օրինական միջոցները, ինչպէս են ամբիոնի ազատութիւն, հարցապնդումների իրաւունք, մերժումն օրինագծերի և մերժումն դումարայատկացումների:

Պատասխանատու աշխատանքը և ծանր կռիւը, որ ունենալու է պարլամենտական ֆրակցիան, պահանջում են նրա ոյժերի սաստիկ լարումն, համակերպ գործողութիւն և միաբանութիւն:

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Գանձակ, 11 Նոյեմբերի

Նոյեմբերի 7-ին Գանձակի նահանգական դատարանի քրէական բաժանմունքում քըննվեց գանձակեցիներ Մարտիրոս Սիմէօնբէկեան Պրոտոպոպովի և Արշակ Սիմէօն Խօջայեանցի (Թիֆլիսի վերաբնակիչ) կեղծ պարտամուրհակ կազմելու գործը:

Դատարանի կազմը բաղկացած էր հետևեալ անձերից. նախագահ՝ անդամ Կապերնիկով, դատաւորի օգնական՝ Կրեմկովսկի և պատւաւոր հաշտարար դատաւոր Տօպուրիձէ, դատախազի օգնական Կլենևսկի և թարգման Գաբ. Սարգսեանս:

Մարտիրոս Պրոտոպոպովը Թիֆլիսում նոտար Մղերովի մօտ կեղծ պարտամուրհակ է կազմել տալիս ներկայացնելով կեղծ մարդու գանձակեցի Մանուչար Քոչարեանցի տեղը, որի անձնաւորութիւնը վաւերացնում է Արշակ Խօջայեանցը, որ իբր թէ յիշեալ Քոչարեանցը (սա անգրագէտ է) պարտ է Մարտիրոս Պրոտոպոպովին 2400 ր.: Դատարանը վճռեց երկուսին էլ — Պրոտոպոպովին և Խօջայեանցին — աքսորել կալուածների ուղղիչ վայրը 3½ տարի ժամանակով, համաձայն Բարձրագոյն Հրովարտակի կրճատելով այդ ժամանակամիջոցը մի երրորդականով՝ կարգադրելով բանտարկութեան ենթարկել դատապարտվածներին մինչև գրաւականների ներկայացնելը Պրոտոպոպովի համար 1000 ր., իսկ Խօջայեանցի 600 ր.: Վերջինս ներկայացնելով 600 ր. ազատ թողնվեց, իսկ Պրոտոպոպովը բանտ ուղարկվեց:

Գանձակեցի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Կովկասի փոխարքայի խորհրդի դահլիճում նոյեմբերի 13-ին և 14-ին տեղի ունեցան Թիֆլիսի պոլիտեխնիկումի տեղի հարցով զբաղվող պաշտօնական մասնաժողովի նիստերը գ. խ. Հակկէլի նախագահութեամբ: Մասնաժողովը ունկնդրեց Սաբուրթալօյի և Նաւթլուղի տեղագրութեանը վերաբերող զեկուցումները և նրանց հետ կապված ֆինանսական կազմի բացատրութիւնները: Նոյեմբ. 14-ի նիստը սկսվեց ցերեկվայ ժամը 2-ին և աւարտվեց երեկոյեան ժամը 8-ին: Մասնաժողովի եզրակացութիւնը կը ներկայացվի Կովկասի փոխարքայի վճռին: Որոշ մարդիկ քաղաքում լուրեր են տարածել, թէ մասնաժողովը պոլիտեխնիկումի տեղի հարցը լուծել է յօգուտ Սաբուրթալօյի, բայց այդ լուրերին պէտք է մօտենալ վերապահութեամբ: Վերջնական լուծումը կախված է միմիայն փոխարքայից: Մասնաժողովի նիստին անկարող եղան մասնակցել Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան՝ տկարութեան պատճառով և փոխարքայի նախկին օգնական սենատոր Վատացի՝ քաղաքից մեկնած լինելու պատճառով: Ինչպէս յայտնի է, այդ անձինք ևս առաւելութիւն տալիս են Նաւթլուղին: Նոյն նիստին ներկայ էր և Հայկ Տէր-Միքայէլեան, որ՝ հանգուցեալ Կ. Խատիսեանի փոխարէն՝ Բագուի քաղ. ինքնավարութեան կողմից մասնակցեց այդ նիստին:

— Այսօր ժամը 9-ին առաւօտեան (տեղական ժամանակով) Թիֆլիս կը գայ Վրաստանի նոր էկզարխ Ալէքսէյ արքեպիսկոպոսը:

— Այսօր, շաբաթ, երեկ. ժամը 8-ին, քաղաքային վարչութեան շինութեան մէջ տեղի կունենայ կովկասեան քաղաքային ներկայացուցիչների համագումարի անդամների նախնական մասնաւոր խորհրդակցութիւնը: Մինչև օրս համագումարի անդամ են գրվել 161 հոգի:

— Բագուից եկել է Հ. Տէր-Միքայէլեանը՝ կովկասեան քաղաքների ներկայացուցիչների համագումարին մասնակցելու համար:

— Նոյեմբերի 14-ին տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի Քաղաքային Վարկի Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը Ընկերութեան վարչութեան նախագահ ընտրելու համար: Ընդհանուր ժողովը, որին նախագահում էր Ս. Յարութիւնեան, գաղտնի քուէարկութեամբ որոշեց յետաձգել ընտ-

---

*) Զվէյցարական մի զօրավար, որը երբ մի կանտոն (նահանգ) կռիւ է սկսում միւս կանտոնի դէմ, մէջտեղ է նետվում և խանգարում եղբայրասպան կռիւը: Ժընեվ քաղաքը ի պատիւ նրան արձան է կանգնել Ժընեվի Թատրոնի առաջի հրապարակում: Մ. Թ.

գործադրած այս կամ այն միջոցին: Օրինակ մենք գնում ենք խղճի ազատութեան պահանջը, բայց դա դեռ չէ նշանակում, թէ մենք խրախուսում ենք այս կամ այն կրօնական դաւանանքը: Կրօնի և եկեղեցու վերաբերմամբ մենք արտայայտած ունենք մեր տեսակէտը, նրանից է բղխում և մեր մի պահանջը՝ — դպրոցի անջատումը եկեղեցուց: Մեր գաղափարների ազատ զարգացման համար անհրաժեշտ են այն ապահովող սկզբունքները: Կայ ազգային ճնշում, որ ըստ հնարաւորութեան պէտք է չէզոքացնել, որպէսզի մի ազգութիւն չենթարկվի միւսների եսասէր կամքին, աւելի լաւ է՝ նա յանձինս իր անդամների մեծամասնութեան ունենայ իր ձեռքում մի բանալի, որով ապահովված կը լինի ազգային ճնշումից. Թող նա ինքը անօրինէ իր վիճակը: Եթէ նա այդ անօրինութիւնը յանձնում է ռամկավար տարրերին, շատ լաւ. իսկ եթէ անօրինութիւնը կատարվում է ոչ համաձայն ժողովրդական խաւերի սկզբունքներին, այն ժամանակ ապագայում ազգութիւնը թող ճաշակէ դրա պտուղները: Ի հարկէ, ճաշակողների թւում կը լինեն և ժողովրդական տարրերը. բայց ինչ արած. դա երկու չարիքների փոքրագոյնի ընտրութիւն է, մանաւանդ որ նա հիմնված է ռամկավարութեան կենսական սկզբունքի վրա՝ կռիւ բռնութեան դէմ, քանի որ նա խանգարում է մասսաների շարժման: Անշուշտ, երբ որ ազգային ինքնորոշումը ծնում է ֆեդերացիա, թէ սեպարացիա, ռամկավարութիւնը ցաւօք սրտի հաշուելով այդ փաստի հետ վայր չէ դնում իր զէնքը: Նրանց դէմ նա կը մղի անհաշտ կռիւ:

Ազգային հարցի կատարեալ լուծումը կը տայ մեզ ապագան: Իսկ ներկայ ժամանակը ազգային հարցի «լուծման» համար տալիս է բարենորոգչական ֆորմուլաներ՝ ինքնորոշում, ինքնավարութիւն և մայրենի լեզուի պատւութիւն: Այդպէս է թելադրում մեզ Ռուսաստանի արդի դրութիւնը: Դա մեր «հին» ճանապարհն է, «նորն» էլ այդպէս պէտք է լինի: Ոչ մի նոր հով, նոր տրամադրութիւն այդ բանին արգելք չը պէտք է հանդիսանայ, քանի որ ռամկավարութեան իդէալները նոյնքան կուռ ու հետևողական են, ինչքան և նրա կամքը, որ կռվում-կռվում է ժամանակիս իրականութեան վառ հնոցում: Ցանուցն այդ իդէալների մեր լայնատարած տէրութեան ժողովրդական տարրերի համախմբումը այսօր աւելի քան անհրաժեշտ է, երբ չորսդին պատած խաւարի մէջ նացիոնալիզմն ու շօվէն քաղաքականութիւնը խրախճանքի պար են բռնել: Մաքրել է պէտք այդ մթնոլորտը:

Կայ կատարելու մի մեծ, պատասխանատու գործ: Մանաւանդ կովկասեան և մասնաւորապէս հայ ռամկավարականութեան համար - այն երկրի, որտեղ ազգային կռիւները պատմական ու հեղձուցիչ կերպարանք են կրում, այն ժողովրդի, որի մասսաները տակաւին խարխափում են մթութեան մէջ: Նրանք ևս առաւել գիտակցելու են այս հարցում ամենաարմատական ու զգօն վարդապետութեան սկզբունքների անհրաժեշտութիւնը:

Աւելի ևս մեծ պարտականութիւն կայ դրված և զգուշութիւն ու զգաստութիւն է պահանջվում կովկասեան և մասնաւորապէս հայ ռամկավարութեան մտաւորականներից, որոնք պարտական են յիշելու, որ իրանց ամենից քիչ պատիւ է բերում ժամանակի տարամերժ հովերով ու տրամադրութիւններով տարվելու:

Ալ. Մարտունի

Մոսկվա

(Վերջ)

[illegible] մինչև գարուն։ Ինչպէս յայտնի է, [illegible] Տիգրանեան և Տէր-Աւետիս[illegible] կողմնակիցների մէջ։

◆ [illegible] նոյեմբ. 15-ին, գէպի Թելաւ, [illegible]

◆ Պետերբուրգից [illegible]

◆ Վաղը, ժամը 1½-ին, [illegible]

◆ Այսօր Թիֆլիսի [illegible]

◆ Այսօր [illegible]

◆ Թիֆլիսի [illegible]

◆ Թիֆլիսի [illegible] 100 ր. տուգանքի [illegible] 25 ր. տուգանքի։

◆ Հոկտեմբերի 1-ից մինչև նոյեմբերի 1-ը Թիֆլիսի [illegible] 46,306 ր. 81 կ. [illegible]

◆ [illegible]

◆ [illegible] «Якко музыкантъ» [illegible] 10—12 [illegible] 11—13, [illegible] 6—7 [illegible]

◆ Վաղը [illegible] 300 [illegible]

◆ Վերջին 3 օրվայ մէջ [illegible] 44 [illegible]

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ն. Ֆ. Բ. ԼԻՆՉ

Մենք ստացանք երէկ Լոնդոնից պ. Արամ Րաֆֆիից հետևեալ հեռագիրը.

«Վախճանվեց Լինչը։ Թաղումը կատարվելու է շաբաթ օր»։

Անգլիայում Ն. Ֆ. Բ. Լինչը յայտնի է իբրև խոշոր կապիտալիստ, սեփականատէր «Լինչ» շոգենաւային ընկերութեան, որ գործում է Տիգրիս—Պարսից-ծոց շրջանում, իբրև անգլիական պարլամենտի անդամ, իբրև Բրիտանական Արքայական Աշխարհագրական Ընկերութեան անդամ-թղթակից և իբրև յայտնի ճանապարհորդ Արևելքում և, վերջապէս, իբրև հեղինակ երկհատոր ընտւար մի երկասիրութեան, որ կոչվում է «Armenia, Travels and Studies» (Հայաստան, ուղևորական ակնարկներ և ուսումնասիրութիւններ)։

Հայերիս մէջ Լինչը յայտնի դարձաւ գլխաւորապէս իր այդ աշխատութեամբ, որ հրատարակվեց 1901 թ. Լոնդոնում և որ պարունակում է Ռուսական ու Թիւրքական Հայաստանի մանրամասն նկարագրութիւնը հանդերձ պատմական և այլ տեսութիւններով։

Վերջին ժամանակները նա հանդէս է եկել պարլամենտում Պարսկաստանի և Թիւրքիայի վերաբերեալ ճառերով։

Լինչի այդ նշանաւոր աշխատութիւնը թարգմանվեց նաև ռուսերէն տիկ. Ելիզավէտա Զոնկովսկայայի ձեռքով և լոյս տեսաւ Թիֆլիսում գեղեցիկ և շքեղ տպագրութեամբ 1910 թ. «Ի. Փիթոյեվ և Ընկ.» հրատարակութեամբ։

Լինչը, անկասկած, խոշոր քաղաքական անձնաւորութիւն էր և նրա մահը առաջ պէտք է բերէր ափսոսանք քաղաքական ուրոշ շրջաններում։ Բայց ոչ նուազ ցաւ պէտք է պատճառի նրա մահը և մեզ՝ հայերիս, որովհետև, որքան էլ նրա քաղաքական հայեացքները զուտ անգլիական էին հայկական հարցի վերաբերմամբ, բայց նրա աշխատութիւնը Հայաստանի մասին է և մնում է մինչև այժմ եւրոպական գրականութեան, գուցէ և մեր հայկական գրականութեան մէջ միակը իր աղբիւրների և նիւթերի լիակատարութեամբ Հայաստանի գիտական ուսումնասիրութեան համար։

Իր ճանապարհորդութիւնը Հայաստան Լինչը կատարեց երկու անգամ 1893—94 թ. և 1898 թ., ուրեմն [illegible] սոսկալի կոտորածներից առաջ և յետոյ։

Ի՞նչն էր գրաւել Լինչին դէպի Հայաստան։

Այդ հարցմունքի պատասխանը լսենք իրա՝ Լինչի բերանից.

«Ի՞նչ բան գրաւեց ինձ դէպի Հայաստան։ Ես չունէի ոչ մի շահ, ոչ հասարակական, ոչ մասնաւոր այդ երկրում, որի վրա նոյնիսկ սակաւ ճանապարհորդները նայել էին իբրև մի անցողական երկրի, որով անցնում են որոշ սահմանեալ տրակտներ։ Հայաստանը այցելելու դրդումներից մէկը՝ հետաքրքրութիւն էր. ինչ է թագնված այդտեղ, սարերի այն լայն կիսաշրջանի ետև, որ գօտևորում է Միջագետքի դաշտը.—աղբիւրները մեծ գետերի, որոնց վրայով ես կատարեցի իմ ճանապարհորդութիւնը դէպի հարաւ, ներքին ծովի ծաւալ ունեցող լիճը, նոյեան տապանի սարը, մարդկութեան լեգենդական օրօրոցը, նրա «դրախտը»։ «Մինչ ես ծանօթանում էի այն երկիրների հետ, որոնք գտնվում են Հնդկաստանից դէպի արևմուտք, իմ նախնական յուզմունքս օրէցօր աճում էր։ Սրտի ձգտումը օժանդակութիւն գտաւ զուտ գործնական նկատումների մէջ։ Ինձ թւաց, որ քաղաքական պրօբլեմի հանգոյցը, որ տարէ-ցտարի աւելի և աւելի սեղմում է իր օղակի մէջ այդ երկիրները, աւելի հեշտութեամբ կարող է լուծվել Հայաստանի մէջ։ Եւ ինձ պատեց անհաքերութիւնը շուտով մտնել հայկական երկիրը»։

Ուրեմն, Լինչի կարծիքով, արևելեան բոլոր երկիրների քաղաքական պրօբլեմների հանգոյցը ամենից հեշտութեամբ կարելի է լուծել Հայաստանի մէջ։ Ահա այդ ուղղութեամբ Լինչը և գործում էր իբրև քաղաքական գործիչ։

Մեզ մնում է մեր ազգային յարգանքի արտայայտութիւնը մատուցանել հանգուցեալին, որ մեր մայր երկրի հետ աւելի լաւ ծանօթ էր, քան մենք հայերս։

Ցարգանք և պատիւ նրա յիշատակին։

Հ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 11 նոյեմբերի

Ջուլֆա-Թաւրիզեան երկաթուղու առաջին գնացքը անցաւ պարսից սահմանը. այդ առիթով տեղի ունեցաւ մեծ խրախճանութիւն բոլոր պաշտօնեաների ներկայութեամբ և մաղթանք։ Թաւրիզում էր երկաթուղային ընկերութեան նախագահ ինժեներ Պոդկուրսկին, որ երկու օր առաջ ուղևորվեց Թեհրան։

Պարսկական փոխադրական բիւրօն միանգամ ընդ միշտ փակվում է մինչև առաջիկայ յունվար և սկսվում է յունվարից ռուսական ընկերութիւնը։

Հետզհետէ սկսում են շատանալ Թաւրիզում ռուսական առևտրական ֆիրմաները։ Արդէն բացել են Լիւդվիգ Ռաբենիկ, Պրոխորով և Պօղոսեաններ իրանց մանուֆակտուրային առևտրական տները։ Առևտրական տուն ունի Թաւրիզում թէյի վաճառական յայտնի Վիսոցկին և շուտով բացելու են նոյն ապրանքի համար առևտրական տներ Կուզնեցով և Գուբկին։ Շաքարի պահեստներ և տներ ունեն Թաւրիզում Խարիտոնենկօ և Բրօդսկի ֆիրմաները։ Բացվել են երկաթեղէնի մագազիններ։

Մեծ մրցումն է նշմարվում ռուսական և գերմանօ-աւստրիական ֆիրմաների միջև։

Հայկազուն

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Գերմանիան ամրացնում է իր սահմանը Ռուսաստանի կողմից։

◆ Կօկօվցեվը երէկ Պետերբուրգից մեկնեց դէպի Լիվադիա՝ զեկուցում տալու։

◆ Թեհրանում շահի և պալատի մինիստրի ներկայութեամբ պալատական ընտանեկան շրջանում աջող ներկայացում տուեց թուրքերէն լեզուով Աբէլեանի դերասանական խումբը։ Արտիստները արժանացել են շահի շնորհակալութեան և ցուցակագրվել են «Էլմա» շքանշան ստանալու համար։

◆ Խարկովի բժշկական ընկերութիւնը իշխանութեան թոյլտուութեամբ վերաբացվեց։

◆ Լոնդոնի հրէական կոմիտէտը Ամերիկայում ձեռք է բերում Բէյլիսին ընծայելու համար խոշոր անշարժ կալուածք։

◆ Կիսապաշտօնական «Россія» լրագիրը երկիւղ է յայտնում, թէ քաղաքային գործիչների կովկասեան համագումարը, Կիէվի համագումարի նման, կը զբաղվէ քաղաքական հարցերով։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

14 նոյեմբերի

ՀԵԼՍԻՆԳՖՈՐՍ։ Նաւակառուցարանում շոգեկաթսաներից մինի մէջ հրդեհ ծագեց։ Այրվեցին 5 մարդ, իսկ երկուսը ստացան ծանր այրուածքներ։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ։ Դեսպան Շեբէկօն յանձնեց թագաւորին իր հաւատարմագրերը։ Թագաւորը շնորհեց Շեբէկօյին առաջին կարգի ռումինական աստղ։

ՄՈՒՐՄԷԼՕՆ։ Մահացան երկու օդագնաց։

ՆՕՎՕՉԵՐԿԱՍԿ։ Ամբոխը ձի գողանալու համար հինգ գնչուներից մինին սպանեց, իսկ չորսին ծանր վիրաւորեց։

ՑԱՐԻՑԻՆ։ 10 սղոցագործարանում աշխատանքները վերսկսվեցին։ Աշխատավարձը աւելացված է։ Մնացած գործարաններում գործադուլը շարունակվում է։

ՖԷՐՕԼ։ Բանւոր սինդիկատները որոշեցին յայտարարել ընդհանուր գործադուլ։

ԲԱՐՍԷԼՕՆԱ։ Ուսանողները վճռեցին դասադուլ անել։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1913 թւի ապրիլի 18-ից մինչև 1914 թ. ապրիլի 17-ը

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 6—10 ժ. 16 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 34 ր., Գանձակ 3 ժ., Եւլախ 4 ժ. 31 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 6 ր. եր., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ Պօստային գնացքը № 4—10 ժ. 16 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 1 ժ. 6 ր. գիշ., Գանձակ 4 ժ. 16 ր. առ., Եւլախ 6 ժ. 15 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 10 ժ. 46 ր. առ., Բագու 3 ժ. 31 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 8—6 ժ. 29 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 50 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 23 ր. գիշ., Եւլախ 1 ժ. 1 ր. առ.։ Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 42 ր. առ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ., Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 23 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 41 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 7 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 19 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 28 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Պօստային գնացքը № 3—9 ժ. 51 ր. առ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 56 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 7—4 ժամ 40 ր. ցերեկվայ, հասնում է Միխայլովօ 8 ժ. 46 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 40 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 9—10 ժ. 30 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 2 ժ. 31 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 59 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—2 ժ. 48 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 8 ժ. 20 ր. առաւ., Բաթում 10 ժ. 18 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստային գնացքը № 4/3—12 ժ. 51 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 10 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 48 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 12 ր. գիշ., Ուլուխանլու 5 ժ. 40 ր. գիշ. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. առ., Ջուլֆա 11 ժ. 42 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 24/23 (միայն II և III կարգի վագոններով)—8 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 23 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 6 ժ. 57 ր. առ., Էջմիածին 12 ժ. 10 ր. ցեր., Ուլուխանլու 12 ժ. 38 ր. ցեր., Երևան 1 ժ. 33 ր. ցեր.։ Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 14/13—12 ժ. 46 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 13 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 50 ր. ցեր., Կարս 4 ժ. 18 ր. ցեր.։

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—8 ժ. 2 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 41 ր. առ., Բօրժօմ 9 ժ. 31 ր. ցեր.։ Մարդատար № 19/20—3 ժ. 18 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 59 ր. ցեր., Բօրժօմ 1 ժ. 2 ր. երեկ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 5—9 ժ. 35 ր. եր. Պօստային գնացքը № 3—9 ժ. 1 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 7—3 ժ. 53 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 107—2 ժ. 12 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Պօստային գնացքը № 4—9 ժ. 16 ր. երեկ.։ Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 54 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 10—8 ժ. 40 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 38 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստային գնացքը № 4Д./3—7 ժ. 32 ր. եր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 26/25—(II և III կարգի վագոններով)—10 ժ. 50 ր. առ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 16/15—7 ժ. 28 ր. առ.։

ԲՕՐԺՕՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—11 ժ. 7 ր. եր.։ Մարդատար գնացքը № 19/20—7 ժ. 38 ր. առ.։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-ի և «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւանդութ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ք ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հիւ.։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։
Ն. Յ. ՄՈՒՂՈՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւանդութ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզաստ. հիւ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Կ. Գ. ԳՈՒՐԳԵՆԻՉէ—1—2 ժ. ներքին, երեխայոց հ. և ծաղկահատ։ Արեան, մէզի, խուխի հետազօտութիւն։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԻՐԻԿՈՒՆԵՐԸ

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
Կ. Գ. ԳՈՒՐԳԵՆԻՉէ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—105

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բացված է Պետերբուրգում ռուսերէն լեզուով լոյս տեսնող միակ ՁՐԻ ԵՒ ԱՄԵՆՔԻՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ բժշկական ամսագիր

„Журналъ-Лечебникъ“-ի

1914 թ. բաժանորդագրութիւնը. Ամսագրի նպատակն է՝ հիւանդների նախազգուշացումն և առողջութեան պահպանումն։

Ամսագրի մէջ, յայտնի բժիշկների աջակցութեամբ, պարզ և հասկանալի լեզուով բացատրվում է այն բոլորը, ինչ որ անհրաժեշտ է առողջութեան և կեանքի երկարացման համար։

Բաժանորդագինն ամբողջ տարվայ համար 3 ՊՐԵՄԻԱՅՈՎ 2 ր., 1-ին պրեմիան պատի գեղեցիկ «Օրացոյց բժշկարան» 1914 թ., իսկ 2-րդ և 3-րդ պրէմիան բաժանորդների ցանկութեան և ընտրութեան համաձայն կուղարկվեն 2 հատ հետևեալ գրքերից. 1) Домашній лечебникъ (առանձին արժէ 1 ր.) 2) Грѣхи молодости (лечебникъ секр. болѣзней 1 р.), 3) Заразныя болѣзни домашнихъ животныхъ (1 р. 25 к.), 4) Искусственное безплодіе (1 р. 25 к.), 5) Самоучитель гипнотизма (2 р.), 6) Полный дѣловой письмовникъ (1 р.), 7) Поваренная книга для хозяекъ (1 р.). Պրէմիաները պատրաստ են և կուղարկվեն բաժանորդագինը ստանալուց անմիջապէս։

Բաժանորդագրվել կարելի է և վերադիր վճարով՝ (налож. плат.) 20 կ. աւելի արժէքով, այսինքն բաժանորդները վճարում են պօստին պրեմիաները ստանալուց 2 ր. 20 կ.։

Հասցէն՝ С.-Петербургъ. м. 2 п. о. главная к-ра ред. „Журналъ-Лечебникъ“.

(Հ.2) 1033. 8—1

(В. 54178) 39—11

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԾԻԾԱՂԻ ՏԿՃՈՐ“

Անեկդոտների և սրախօսութիւնների ու Մօլլա Նասրէդդինի բնաիր առակների ժողովածու։ Գրքի երեսին այս նկարը մեծ դիրքով։ Գինն է 20 կոպ.։ Դիմել Թիֆլիսի հայ գրավաճառներին և կազմողին՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. А. Г. Есаянцу. Գրքի գինը և ճանապարհի ծախսը 9 կոպ. մարկաներով ուղարկել առաջուց։ Գումարով ուզողներին 100 հատը կէս գնով, այսինքն 50% զեղչ. 50 հատին 40% զեղչ. 25 հատին 30% զեղչ։ Ճանապարհածախսը գնողի վրա։ Գումարով ուզողները պէտք է գրեն կանխավճար, մնացեալը վերադիր վճարով։

(Օ.Մ.) 1047. 20—1

ՀՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԵՐ) ԴԷՄ
ՆՈՐ-ՃԻԶՈՑ
„SALO—ՊԻՉԻԼԻՆ“

Ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հատատուն միջոց։ Գործադրելու ձեռնարկը կցվում է արկղիկին։ Ինկանը մեծադիր արկղներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.։

Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր և թէ յարատև բնոյթ ունեցող դէպքերում և կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ ընթացք։

ՊԱՀԵՍՏԸ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.

Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախքը պօստային սակագնով։

Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների վաճառանոցում։

(Դ.) (П. 22276) 0—45

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

Ա. ԱԲԵՂԵԱՆԻ

կազմած

Ուղղագրակ. Բառգրքոյկը

երկրորդ տպագրութեամբ, բարեփոխած և լրացրած։ Ուղղագր. բառգրքոյկը պարունակում է 1) մօտ 10,000 բառերի ցանկ, 2) Ուղղագրական կանոններ։ Օժանդակ ձեռնարկ հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը սովորելու համար։ 256 երես, գինը 20 կոպէկ։ Դիմել բոլոր գրավաճառներին։ Պահեստը Թիֆլիսի «Դիր» գրախանութում։

(Հ.2.) 1016. 6—3

Լոյս տեսաւ և վաճառվում են

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ

ՊԱՏԻ ԵՒ ԾՈՑԻ

1914 թ.

„ՇԻՐԱԿ“

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

XVI տարի

300 պատկ.—ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ.—300 պատկ.

Պատի օրացոյցի առաջին երեսների վրա տպագրված են հայ և օտար, հին և նորագոյն հեղինակների և գործիչների պատկերները թւով 300։ Ե՞րբ պետական և գպրոցական հիմնարկութիւնները ազատ են պարապմունքից. առանձին նշանակված են պօստի պարապմունքի ժամերը և պօստի բոլորովին փակ օրերը։ Իւրաքանչիւր երեսի վրա տպագրված են աֆորիզմներ, ընտիր մտքեր, առածներ, պատմական դէպքերի ժամանակագրութիւն, բանաստեղծական քառեակներ, մեծ մասամբ իրանց հեղինակների պատկերներով։ Երկրորդ երեսների վրա տպագրված են՝ գիտական նորութիւններ, բնութեան երևոյթների նկարագրութիւններ, հայկական տօների պատմական բացատրութիւններ, հնէաբանական սովորութիւններ, բժշկական գիտելիքներ, առողջապահական խորհուրդներ, ազգագրական տեղեկութիւններ, զուարճալի պատմուածքներ, պատմական նշանաւոր դէպքեր հայ, ռուս և այլ ազգերի կեանքից, վիճակագրական թւեր և տեղեկութիւններ, խորհրդածութիւններ և կենսագրութիւններ նշանաւոր անձանց. բանաստեղծութիւններ, աշուղական խաղեր, զուարճալի անեկդոտներ մեծ մարդկանց կեանքից։ Գիւղատնտեսական նորութիւններ, տնային տնտեսութեան վերաբերեալ կարևոր խրատներ։ Ժողովրդական երգեր, երգիծաբանական հատուածներ, ծիծաղաշարժ առակներ, առածներ, և այլն։

Տախտակը պատրաստված է լիտօգրաֆիայում 10 գոյնով. 1) Աւարայրի դիւցազները—Վարդան Մամիկոնեան և Ղևոնդ երէց, 2) Անմահ Խաչատուր Աբովեանի յուշարձանը, ըստ արձանագործ Տէր-Մարուքեանի, որի բացումը տեղի է ունենալու 1914 թ. Երևանում. 3) Մայր Հայաստան. 4) Հայի ակնկալած յոյսը։ Բոլոր պատկերներն էլ հայ ընտանիքի համար սիրելի ու պաշտելի դէմքեր։

Պատի օրացոյցի թերթերը ամրացրած են, անցեալ տարվայ նման, թիթեղեայ կապով (жесть). Թերթերը ծակոտված են հեշտ պոկելու համար։

ԾՈՑԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

(Հարուստ բովանդակութեամբ)

Բովանդակութիւնը պարունակում է Տօմարական գիտելիքներ.—Տեղեկատու.—Պօստ և հեռագիր, խնայողական դանձարաններ, բնակարանի հարկ, նօտարների և դատական պրիստաւների վարձատրութեան չափը, դրօշմաթղթեր, մուրհակներ, չափ և կշիռ, դրամներ և արժէքաւոր թղթեր, կտակ կազմելու օրէնքներ, կտակի և պայմանագրի օրինակներ։ Բանաստեղծական.—Մի զրոյց՝ Լ. Տօլստոյի, Խիղճը՝ ռուսերէնից, Դատ և բախտը՝ Կազիմիր Տէտմայերից, Կոյրի ուխտագնացութիւնը՝ Օ. Տէր-Աւագեանի, Սանձահարողը՝ ֆրանսերէնից։ Գիւղատնտեսական.—Մեղուաբուծական կանոններ, թռչնաբուծութիւն, անասնապահութիւն (անասնաբուժական գիտելիքներ)։ Կօօպերացիա.—Սպառողական և վարկի կօօպերացիա։ Գիտական.—Փոքրիկ զրոյցներ.—Մագնիսական բժշկութիւն, քիմիան և մտածողութիւնը, մտածողութեան ուժը, անգիտակցական ոգին (երազների բացատրութիւն)։ Առողջապահական.—Անմաքրութեան չարիքները, թոքախտ և ամուսնութիւն, գարեջրի օգտակարութիւնը, երկարակեցութիւն, առողջական, հիւանդապահների տասնաբանեաներ, երկարակեցութեան 17 կանոններ, վաղահաս մահն արգելել, կեանքը երկարելու և կարճելու պատճառները։ Բժշկարան զանազան հիւանդութիւնների համար։ Աջողութեան գաղտնիք.—Միշտ համբերող ու հաստատուն, աշխատանք և խնայողութիւն, հարստութիւնից օգտվելու եղանակը, միլիօնատէրերի կարծիքը հարստութեան և հարստանալու միջոցների մասին, մարդ միայն փողով չէ երջանիկ։ Մեր կորուստները 1913 թւին.—Բժ. Ալ. Ղազարեան, Գ. Բարխուդարեան, Յ. Տէր-Մարկոսեան, Օ. Զաւարեան, Ալ. Քալանթար, Կ. Խատիսեան (կենսագրական ակնարկ իրանց պատկերներով)։ Ցոբելեաններ 1914 թւին.—Լազարեան ճեմարանի 100-ամեակը—Լազարեան տոհմի պատմութիւնը պատկերներով, Էջմիածնի ճեմարանի 40-ամեակը—Գէորգ Դ. կաթողիկոսի գործերը, պատկերներով, Արրպետի գրական գործունէութեան 25-ամեակը։ Հայկական հարցը և Պօղոս Նուպար փաշա, կենսագրականով։ Ընտիր մտքեր և աֆորիզմներ.—Հարուստ երազահան.—Դրագիտութիւն.—Գրից ճանաչել մարդու բնաւորութիւնը. Դիմագուշակ—դէմքից որոշել մարդու բնաւորութիւնը. բախտաւոր օրեր ամուսնութեան. լուսնի երազացոյց։ Հանելուկներ և խնդիրներ, վիճակարան։ Երեսների թիւը—320։

Գները՝ Պատինը—50 կ., Ծոցինը 20 կ.։ Գումարով գնողներին զեղչ։ Վերադիր վճարով պահանջողները պէտք է ուղարկեն կանխավճար։

Դիմել՝ Александрополь, типографія «ШИРАКЪ» Карапету Апинянъ. Արտասահմանից՝ Alexandrople, Karapet Apinian (Caucase).

Ցանկացողները օրացոյցների բովանդակութիւնն առանձին տպագրված թերթով կարող են ստանալ ՁՐԻ։

(Հ.) 1041. 7—1

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

Ե. Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

Թիֆլիս, Դվօրցօվայա փողոց

ԸՆՏԻՐ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՍԱՐԱԿ ԵՒ ՈՐՈՇ ՍՏԻԼԻ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԷԼԵՔՏՐԱԿԱՆ ԱՐՄԱՏՈՒՐՆԵՐ

Անցեալ սէզօնների արմատուրները վաճառվում են 40—50% զեղչով։

(2.I) 869. 0—4

Ֆիրման գոյութիւն ունի 1869 թւից

Տելեֆօն № 238.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

յայտարարում է ի գիտութիւն ճանապարհորդների և ապրանք ուղարկողների, որ Ընկերութեան շոգենաւ «ԻՕՆԻ» (Նաւապետ Պէկու) մեկնում է Բաթումից Մարսէլ հանդիպելով Տրապիզոն, Սամսոն և Կ. Պօլիս

Հինգշաբթի, նոյեմբերի 21-ին (դեկտեմբերի 4-ին Ն. տ.) 1913 թ.

Տեղեկութիւնների համար խնդրում են դիմել Ընկ. Թիֆլիսի գործակալ պ. Ս. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻՆ, իր գրասենեակում, որ գտնվում է Արմեանսկի բազարում՝ Գոստինոյ դվոր Ման-

1043. Թաշեանների։ Հեռախօս № 7—21. 1—1

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица. домъ казенный